

2004 JÚL 26.

22-113/03

B-284-8/2004

A VAJDAVÁR-VIDÉK BARLANGJAI

SZEPARÁTUM AZ MKBT
VULKÁNSZPELEOLÓGIAI KOLLEKTÍVÁJÁNAK
2003. ÉVI ÉVKÖNYVÉBŐL

A tanulmány szerzője:

E S Z T E R H Á S   I S T V Á N

Egy-egy barlang leírását végezték még: Bozó László /Nagy-kő
leszakadt barlangja/, Dénes György /Kőpes-barlang/, Gönczöl
Imre /Ordas-kői-eresz/, Tinn József /Debornya-sarkágyi-bg./

A térképeket szerkesztették:

Eszterhás István,
Gönczöl Imre,
Tinn József

A térképek felvételezésénél közreműködtek még: Gádoros Márk,
Gádoros Patrik, Gáspár Ilona, Gönczöl Tímea, Luppej Nóra,
Mikle Bálint és Nagy Eszter

A vidék barlangjait tanulmányozó 14. Vulkánszpeleológiai Tábor
/1998. július 8-12./ résztvevői: Bozó László, Eszterhás István,
Gádoros Márk, Gádoros Miklós, Gádoros Patrik, Gönczöl Imre,
Gönczöl Tímea, Juhász Edit, Manga Mihály, Nagy Eszter, Ódor Zol-
tán és Tinn József

A 19. Vulkánszpeleológiai Tábor /2003. július 4-13/ résztvevői:
Buda László, Eszterhás István, Ferenczi Balázs, Fodor Tivadar,
Gádoros Márk, Gádoros Miklós, Gádoros Patrik, Gáspár Ilona,
Kardos Bence, Katona Krisztina, Luppej Nóra, Mikle Bálint, Orosz
Boglárka, Orosz Imre, Orosz Mihály és Rajczy Judit

TARTALOMJEGYZÉK

	oldal
Térképmutató	4
A Vajdavár-vidék tájféldrajza	5
A Vajdavár-vidék földtani felépítése	11
Barlangkutató-történet	16
Barlangképző folyamatok	19
A Vajdavár-vidék barlangjainak listája	24
A természetes barlangok leírása	28
Kőpes-barlang	28
Nagy-kő eresze	29
Nagy-kő leszakadt barlangja	30
Nagy-Lyukas-kő barlangja	30
Nagy-Lyukas-kői-eresz	31
Lyukas-kő-völgyi-barlang	32
Ordas-kői-eresz	33
Szarvas-kői-kőlyuk	34
Szarvas-kői-üreg	36
Farkas-lyuki-kőlyuk	37
Farkas-lyuki-kőfülke	38
Peskő-barlang	39
Debornya-sarkágyi-barlang	40
Tó-melletti-eresz	40
A mesterséges üregek leírása	53
Remete-forrási-pince	53
Keserútanyai-táró	54
Nagy-barlang	55
Kis-barlang	56
Barlang-pince	56
Török-bunker	57
Sziklakápolna	58
Szénlopó-táró	59
Őr-hegyi pincék és istállók	61
Irodalomjegyzék	67
Fényképek	70

TÉRKÉPMUTATÓ

oldal

Áttekintő és magyarázó térképek:

Idealizált földtani szelvény a Fehér-kőtől a Leleszi-völgyig	15
A Vajdavár-vidék barlangjai /nyugati rész/	26
A Vajdavár-vidék barlangjai /keleti rész/	27
A Vajdavár-vidék tájbeosztása	10

Barlangtérképek:

Debornya-sarkágyi-barlang	51
Farkas-lyuki-kőfülke	52
Farkas-lyuki-kőlyuk	49
Keserútanyai-táró	63
Lyukas-kő-völgyi-barlang	45
Nagy-kő eresze	42
Nagy-Lyukas-kő barlangja	43
Nagy-Lyukas-kői-eresz	44
Ordas-kői-eresz	46
Peskő-barlang	50
Remete-forrási-pince	62
Szarvas-kői-kőlyuk	47
Szarvas-kői-üreg	48
Szénlopó-táró	66
Sziklakápolna	65
Tó-melletti-eresz	52
Török-bunker	64

A VAJDAVÁR-VIDÉK TÁJFÖLDRAJZA

Egy táj a Mátra és a Bükk árnyékában, mely ugyan lát-képileg is csodálatos és más vonatkozásban is vannak egyedül-álló értékei, de a nagy testvérek mellett méltatlanul mostoha sors jutott neki. Egy-egy kisebb tájrésszel, vagy földtudomá-nyi részproblémával több tanulmány is foglalkozott, de össze-foglaló geográfiai és turisztikai írás nem jelent meg róla. Így aztán nem csoda, hogy hazánk művelt lakosságának nagyobb része sem tudja térben és mivoltában elhelyezni.

Hogyan is nevezik voltaképp?

Magyarország tájai közül csak a szóban forgó táj az, melynek nincs általánosan elfogadott neve. Sőt egyes munkák nem is tartják önálló tájnak, vagy a Bükkhöz, vagy a Borsodi-medencéhez, vagy a Medves-vidékhez kapcsolják. A különböző geográfiai munkákban és térképeken nyolc elnevezésével is ta-lálkozunk, úgymint: Kis-Bükk, Óbükk, Ózd-Pétervásárai-hegység, Ózd-Pétervásárai-dombság, Heves-Borsodi-dombság, Kelet-nógrádi-medence, Gömöri-medence, Vajdavár-vidék.

Magunk részéről a legelfogadhatóbbnak a Vajdavár-vidék /HEVESI 2002/ elnevezést tartjuk és a következőkben ezt is fogjuk használni. Ezen névhasználatbéli elhatározásunkat azzal támasztjuk alá, hogy egyrészt a Vajdavár-vidék elnevezés nem mutat függőséget a szomszédos tájak felé /Bükk, Nógrád, Gömör/, másrészt nem utal a többféleképpen is megnevezett domborzati formára /hegység, dombság, medence/, mint a többi hét elnevezés.

Hegység, vagy dombság?

A legtöbb geomorfológiai munka egyetért abban, hogy a hegység és a dombság között nincs alapvető különbség. A két felszínforma között abszolút, vagy relatív magasságuk szerint, illetve lejtőszögük meredeksége alapján vonják meg a határt. Ez a határ persze a különböző iránytadó szerzők meglátása szerint sem azonos. BULLA /1964/ a tengerszint feletti 300 m-t tekinti határnak, az ez alatti 6 %-osnál nagyobb átlagos lejtésű területek dombságnak, az ezen felüliek hegységnek tekinthetők. PÉCSI /1967/ a 25 és 200 m szintkülönbségű területeket tartja dombságnak, a 200 m-nél magasabb reliefűeket pedig hegységnek. HAMMOND /1964/ a 90 és 300 m szintkülönbségű, a 20-50 %-ban lejtős tájakat mondja dombságnak, az ezen felülieket pedig hegységnek.

Nézzük, milyen szintkülönbségek fordulnak elő vidékünkön. Az egész tájra vonatkozó relief 391 m /a Hangony-patak 150 m tengerszint feletti magasságban hagyja el a tájat, a legkiemelkedőbb Ökör-hegy 541 m/. A geomorfológiai relief meghatározásához általánosan elterjedt az 1:25000-es térképlap által határolt terület /88 km²/ szintkülönbsége. Ez a mi esetünkben átlagosan 250 m /184 m és 278 m között/. Az egy km²-es átlagszintkülönbség 120 m. A vidék lejtőviszonyai átlagosan 30-40 %-osak /17-22 °-osak/, a völgyoldalak lejtése 80-180 %-os, egyes esetekben eléri az 500 %-ot. Ezek az adatok a tájnak inkább a hegyvidéki jellegét támasztják alá, mintsem a dombságét. Amit megerősít az is, hogy a Cserhát, a Velencei-hegység, a Villányi-hegység a Vajdavár-vidéktől szerényebb relieffel és lejtőviszonyokkal rendelkezik, mégis hegységnek tartják. Aki ezek után is vitatja a táj hegyvidéki mivoltát, annak csak azt ajánlom, hogy kerékpározzon át a főúton Szentdomonkosról

a szomszédos Borsodnádásra.

Hol van a Vajdavár-vidék?

A hozzávetőleg 570 km² területű Vajdavár-vidék döntő többsége /540 km²/ Magyarországon, az Északi-középhegységben, kisebb része /30 km²/ Szlovákiában van. Az átlagosan 300 m tengerszint feletti magasságú, erősen tagolt táj legmagasabb pontja az 541 m-es Ökör-hegy. Délről a Mátra-vidék és az Alsó-Tarna-völgy tájakkal szomszédos, délkeletről a tektonikai Darnó-vonal mentén a Bükk-vidékkel, keletről a Sajó-medencével /mely szlovákiai területek is érint, de ott már Juhoslovenská nižna a neve/, északon átnyúlik a határon a Macskás-patakig /Mačacia p./, melyen túl a Medves-vidék szlovákiai része /Cerová vrchovina/ következik, aztán nyugatról már ismét magyar területen a Medves-vidék határolja.

A Vajdavár-vidék tájbeosztása

A Vajdavár-vidék két völgyekkel tagolt magasabb rögcsoportra, a Vajdavárra és a Gömöri-erdőhátra – valamint három medencére, a Pétervására-Laleszi-medencére, az Ózdi-medencére és a Zabari-medencére tagolódik /HEVESI 2002/.

A Vajdavár /230 km²/ a legmagasabb, központi része a vidéknek. Szerkezeti törésekkel tagolt, enyhén gyúrt, szelektív lepusztulással formálódott hegyvidéki terület. Átlagos magassága hozzávetőleg 400 m. A legmagasabb része a Leleszi-/Nagy-/pataktól keletre levő Ökör-hegycsoport, melynek csúcsai meghaladják az 500 m-t /Ökör-hegy 541 m, Vajdavár 530 m, Vermeshát 511 m/. Valamivel alacsonyabb a Leleszi-patak és a Tarna felső folyása közti Debornya-csoport /Debornya-fő 510 m, Bércfa 490 m/. A Tarnát nyugatról kísérő hegyvonulat egy északabb-

ra fekvő, magasabb részre és egy délebbre levő alacsonyabb hegycsoportra tagolódik. Az északi csoport a Bocskoros /456 m/ és Nádas-orom /448 m/ környéke, a déli csoport a Kürti-rög /Kürti-tető 328 m, Fertés-tető 369 m/ egészen Szajla községig húzódik. A hegycsoportokat a Tarna és a Leleszi-patak tektonikus völgyei választják el egymástól, de további kisebb tektonikus völgyek is taglalják /Hosszú-völgy, Vermes-völgy, Gyepes-völgy, Szénégető-völgy stb./

A Gömöri-erdőhát a vidék legészakibb, határon is átnyúló része. A Hangony-patak és a Macskás-patak /Mačacia p./ széles völgyei között levő alacsony hegységi kistáj. Legmagasabb csúcsai a Golotka-fő /399 m/, a Birín /395 m/, a Barát-fő /389 m/.

A Pétervására-Leleszi-medence a vidék déli részén található, itt Pétervásáránál torkollik a Tarnába a Leleszi-patak és a Szénégető-patak. A medence peremvidéke nagyjából 300-350 m tengerszint feletti magasságú. Legalacsonyabb része Szajla és Terpes községek között van, ahol a Tarna a 170 m-es szinten hagyja el a tájat.

Az Ózdi-medence voltaképp a Hangony- és a Hódos-patak széles, alluviumos völgyei. Peremét 350-400 m magas hegyek alkotják. A két főpatakba számos mellékvölgy vize torkollik. Itt található a táj legalacsonyabb pontja 150 m-en, a Hangony-patak Sajóba való torkollása előtt.

A Zabari-medence a vidék északnyugati részén, a Tarna felső folyása mentén van. Zabar és Szederkénypuszta környékén a minden irányból ide tartó számos kis patakocska /Pipó-, Szilas-, Utas-, Zabari-, Szederjesi-patakok stb./ ömlik a Tarnába. A medenceperemen 300-350 m-es hegyek sorakoznak, míg a legalacsonyabb rész 210 m a medence alján.

Barlangkataszteri felosztás szerint a Tarnától nyugatra eső terület az 5230-as, a Tarna és a Hódos-patak – Hangony-patak – Sajó közti terület az 5310-es, a Hódos- és Hangony-pataktól keletre lévő terület az 5320-as barlangkataszteri tájegységhez számítanak. A barlangoknak még külön kataszteri számot nem állapítottak meg.

A Vajdavár-vidék központi részén hozták létre 1993-ban a Tarna-vidéki Tájvédelmi Körzetet mintegy 90 km²-es területen.

A VAJDAVÁR-VIDÉK TÁJBEOSZTÁSA

HEVESI ATTILA NYOMÁN

A VAJDAVÁR-VIDÉK FÖLDTANI FELÉPÍTÉSE

A Paratethys több medencére különülő beltenger volt, ennek középső medencéje /a mai Szécsénytől Kazincbarcikaig/ volt üledékgyűjtője vidékünknek. Az oligocén végén – mint azt az egrien felső szintjei tanúsítják – lassú emelkedéssel un. regresszió /tengervisszahúzódás/ játszódott le. A terület jelentős része szárazulattá vált, ahol a lepusztulás számottevő volt /BÁLDI 1971, BÁLDI-RADÓCZ 1971/. Hogy vidékünkön mi maradt meg az oligocén és alkalmasint még korábbi rétegekből azt nem tudjuk. A területen mélyített fúrások sehol sem érték el az oligocén rétegeket. A kissé távolabbi környéken változatos mélységben mutatkoznak a fúrások nyomán az oligocén rétegek /Sajóvelezd -521 m, Kazincbarcika -554 m, Alsószuha -805 m/ a törések menti elmozdulás miatt.

A klasszikus geokronológia szerint a miocén 25-26 millió évvel ezelőtt kezdődött, a radiometriás időszámítás szerint 22,5 millió éve /BERGGREN 1971/. A korszak kezdetét, az eggenburgi emeletet a tenger mélyülése és ennek velejárójaként az üledékfelhalmozódás jellemezte. /Az oligocén és a miocén határát néhány kutató nem az itt vázoltak szerint vonja meg, egyesek átmeneti oligocén-miocén emeletet valószínűsítenek, mások az egrien szint elejét az oligocénhez, végét a miocénhez sorolják, megint mások az egész eggenburgient is az oligocénhez tartozónak vélik./ Az eggenburgien végére ismét kiemelkedés kezdődött, de az ottnangien még csak egy sekélyedő szigettengerré változtatta vidékünket és még a kárpátienben is jelentős volt a vízborítás. Teljes szárazulatot csak a középső miocén bádni emeletének végére feltételeznek a Vajdavár-vidéken /HÁMOR-JÁMBOR 1971/.

A Vajdavár-vidéket felépítő rétegek döntő többsége a miocén első emeletéből, az eggenburgienből valók. Ez időben területünkön jelentős vastagságú /hőzzávetőleg 800-1000 m-nek ítélnélhető/ egymástól az összefogazódás miatt nehezen elhatárolható homokkő és slír képződött. Kevés helyen, ahol a töredezett rögök a többiekhez képest kevésbé emelkedtek ki megtalálhatóak az ottangien emeletben, mintegy 19,5 millió éve képződött alsó riolittufa rétegek is.

A Vajdavár-vidék eggenburgi időben aktív üledékgyűjtő medencéjében lényegében kétféle üledék rakódott le. Az áramlásoktól elkerült helyeken a Szécsényi Slír Formáció alig rétegzett, finomhomokos-agyagos kőzetlisztből álló rétegei telepedtek le /BÁLDI 1971/. Ezen aleurit rétegek szeszélyes elrendezésben fogazódnak össze az áramlási zónákban lerakódott homokkővel. Együttes vastagságuk tekintélyes /sajnos ezt még fúrások nem erősítik meg/. Nem túl gazdag faunamaradványaiban a sima teknőjű pekten-félék, az amussium kagylók a jellemzőek. A felszínen számos helyen találkozhatunk falaival. Szép feltárásai vannak Pétervására keleti szélén az útbevágásban, az arlóói Csahó-hegyen, a bükkszenterzsébeti Buknásán, stb.

A vidék tájképileg is legjellemezőbb képződménye a Pétervásárai Homokkő Formációt alkotó glaukonitos homokkő. Ez a jól mozgatott, sekély tengervízben ülepedett le. Jellemző szerkezeti eleme a keresztarétegzettség, amit az árapály mozgások produktumának tartanak /PRAKFALVI 2000/. Másik jellegzetessége a hol dúsabban, hol ritkábban előforduló glaukonittartalma. A glaukonit egy zöld, aprószemcsés, pikkelyes megjelenésű vas-szilikátásvány. A homokkővet többnyire karbonátos, alárendelten márgás kötőanyag cementezi össze. A kötőanyag aránya változó, helyenként a 20-22 %-ot is meghaladja. Egyes helyeken a jobban

összecementált, keményebb rétegek váltakoznak a morzsalékonyabb rétegekkel, illetve vékony agyag, vagy márgapadokkal, másutt pedig az erózió sorokba rendezett, kemény kőcipókat preparált ki a sziklafalak kevésbé ellenálló anyagából. A glaukonitos homokkőben szintén kevés az élőlénymaradvány, de a simahéjú kagylók mellett már több bordázott kagylójú pekten fordul elő. A glaukonitos homokkő alkalmasint látványos sziklafalakat, zömök tornyokat alkot, mint Istenmezején a "Noé szőlője", Bükkszent-erzsébeten a Nagy-kő, Ivádon a Szénégető-völgy sziklái, stb.

Az eggenburgien emelet vége felé, már sekélytengeri környezetben a Budafoki Homokkő Formáció fellépése a glaukonitos homokkő, illetve az amussiumos slír fedőjében általánossá vált. Ez a durvaszemcsés, sokszor kavicsos, viszonylag sok kövületet tartalmazó réteg viszont többnyire lepusztult, csak a kiemelkedőbb részeken lehet vele találkozni. BÁLDI Tamás /1971/ szerint lepusztulása már az eggenburgien emelet végén, az un. poszt-eggenburgien regresszió idején, a szárazulattá válás következtében megkezdődött, mely később még csak felerősödve folytatódott. Vastagsága - már ahol megvan - csak néhány méter. E réteg fossziliái előfordulnak az istenmezejei Fehér-hegyen, a tarnalelszi Debornya-főn.

Az ottnangien emeletet az un. alsó riolittufa-szórás vette be. A távolabbi vulkánok robbanásos kitörése során jelentős mennyiségű piroklasztikum került mind a szárazföldi felszínre, mind a maradványtengerek medencéjébe. Ezek alkotják a Gyula-keszi Riolittufa Formációt. A Vajdavár-vidék szomszédságában meglehetősen elterjedt ez a réteg. Valószínűleg a mi területünkön is általános volt, de a táj nagyobb /központi/ része sasbérceken kiemelkedett és így ott a fokozott denudáció következtében mára lepusztultak e rétegek, csak a peremvidékek alacso-

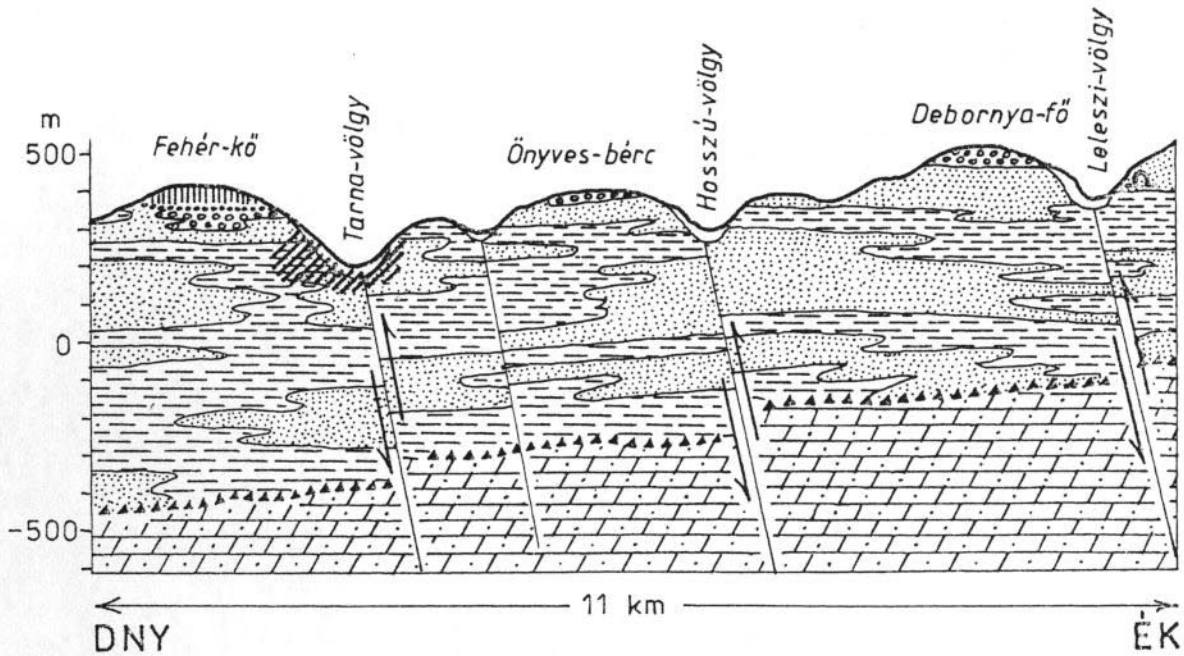
nyabban maradt rögeinek tetőrégiójában maradt belőlük néhány szerényebb kiterjedésű folt, mint pl. az istenmezejei Fehér-hegyen, vagy a Darnó-vonal árkos lézökkenéseiben, a szentdomonkosi Nagy-berken.

A riolittufa jelenlétére, illetve egykor volt jelenlétére utal a bentonit előfordulása. A bentonit ugyanis a finomszemű riolittufa mállásából képződött, széleskörűen hasznosítható nemes agyag. Ennek fő alkotórésze a montmorillonit nevű rétegszilikát, amely akár 50-80 %-át adja a bentonitnak. Istenmezeje déli, délkeleti szomszédságában, a Hangybolyoson és a Roszkút-tetőn, valamint Pétervására körül jelentős bentonittelepek alakultak ki /JUHÁSZ 1984/.

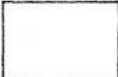
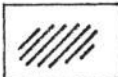

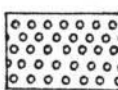
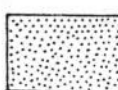
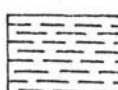

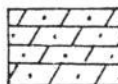
A völgyekben és a medencékben korráziós lejtőtörmelék és a vízfolyások által szállított alluviális üledék települt.

IDEALIZÁLT FÖLDTANI SZELVÉNY A FEHÉR-KÖTŐL A LELESZI-VÖLGYIG

Báldi Tamás adatai nyomán szerkesztette Eszterhás István

JELMAGYARÁZAT

- korráziós lejtőtörmelék és alluvium (pleisztocén)
  - bentonit
  - Gyulakeszi Riolittufa Formáció (a. miocén, ottnangi)
alsó riolittufa
  - poszteggenburgi denudációs szint
  - Budafoki Homokkő Formáció
nagyepctenes durva homokkő
  - Pétervársárai Homokkő Formáció
glaukonitos homokkő
  - Szécsényi Slir Formáció
amussiumos slir
  - preeggenburgi denudációs szint
  - paleogén üledékek és alaphegység (őligocéntől régebbi)
- (a. miocén, eggenburgi)

BARLANGKUTATÁS-TÖRTÉNET

Az 1975 előtti időkben barlangkutatóról a Vajdavár-vidéken nem beszélhetünk, inkább csak a helyi emberek barlangismertéről, a barlangok használatáról és a mesterséges üregek készítéséről szereztünk tudomást. Töredékes legendákról tudunk /BOZÓ 1996/, melyek szerint a török háború után visszamaradt néhány török barlanglakást készített a Buknásán, vagy a híres mátrai betyárok – köztük Vidróczki is – rejtőzködött a Nagy-kő leszákadott barlangjában és a Farkas-lyuki-kőlyukban. Az 1720-as évekből említik először az istenmezejei Sziklakápolnát mint a falu egyetlen istentiszteleti helyét. A nagyobb sziklaereszeket, barlangokat, mint a Farkas-lyuki-kőlyukat, vagy a Szarvas-kői-kőlyukat alkalmi birkahodályként hasznosították. BARCZA és VIGYÁZÓ 1930-as Mátra útikalauza megemlíti, hogy a szajoli Ór-hegy oldalába mesterségesen vágta picéket és istállókat. A két világháború idején a sorozás elől bújkálók saját rejtekhelyükül több üreget is vágta, melyek egy része azóta már beomlott. Aztán készítették üregeket illegális bányászati céllal, vagy víznyerő csatornaként, ezek viszont a készítésük óta eltelt 70-80 év alatt gazdagon cseppkövesedtek. A kirándulók név- és dátumbekarcolásai különösen a Nagy-Lyukas-kő barlangjában és a Peskő-barlangban mutatják a több évtizede tett látogatásokat is.

A Vajdavár-vidéki barlangok kutatása 1975-ben kezdődött. Ez időben Dénes György egy a térképen olvasott helynév – a Peskő szó – etimológiai tisztázása céljából tett egy helyszíni bejárást a Leleszi-völgy környékén, melynek során beigazolódott, hogy a "Peskő" szó ezen a homokkővidéken is barlangos helyet jelent és ennek bizonyosságaként két nagyobb és két kisebb barlangot ismerttetett a völgyet kísérő Peskő-Szarvas-kő-hegysorból

/DÉNES 1975-a/. Szintén a néveredet tisztázására tett túrák vezettek az 1990-es években a borsodnádasi Kőpes mára már barlangtorzóvá vált üregének megtalálására /DÉNES 1998, 1999/.

Az 1978-ban megjelent Heves megye műemlékei c. könyv /DERCSÉNYI-VOIT 1978/ alapos történelmi áttekintést nyújt az istenmezejei Sziklakápolnáról. Tarnalelesz történelmi és néprajzi monográfiája /BOZÓ 1996/ is tartalmaz rövid leírásokat a környék néhány barlangjának/Nagy-kő leszakadt barlangja, Szarvas-kői-kőlyuk, Török-bunker/ hasznosításáról, illetve az ezekhez kapcsolódó legendákról.

1997-ben KATONA Csaba rövid, lényegre törő beszámolót ad a Gyepes-völgyi Keserútanya melletti üregről. 1998-ban Orosz Mihály társaival feltárja az istenmezejei Szénlopó-táró törmelékbe temetődött bejáratát /BUDA 2003/. 2001-ben HEGEDŰS András részletes tanulmányban ismertette a Leleszi-völgy három barlangját /Szarvaskői-kőlyuk, Szarvas-kői-üreg, Farkas-lyuki-kőlyuk/ és a Gyepes-völgy két mesterséges üregét /Keserútanyai-táró, Remete-forrási-pince/, valamint a környék geológiai viszonyait és a bemutatott barlangok genetikáját.

A Vulkánszpeleológiai Kollektíva kétszer szervezett tábor a Vajdavár-vidék barlangjainak kataszterezésére, megismerésére. Az első tábor 1998-ban a Leleszi-völgyben volt. Ezen alkalommal a résztvevők felkerestek 11 korábban is említett üreget és találtak még 4 újabb barlangot /Peskő-bg, Nagy-Lyukaskői-eresz, Lyukas-kő-völgyi-bg, Nagy-kő eresze/, valamint elkészítettek 13 barlangtérképet /DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998/. A második tábor 2003-ban a istenmezejei Bagolytanyán került megrendezésre. A tábori terepbejárások során átvizsgáltak számos területet újabb barlangok után kutatva. Felkerestek már koráb-

ban is említett 12 üreget azok alaposabb megismerése végett. Elkészítettek 5 újabb barlangtérképet. Így összességében a Vajdavár-vidékről 23 földalatti objektumról /14 természetes barlangról és 9 mesterséges üregről/ van ismeretünk és valamennyi ma is létező, általunk ismert üregről barlangtérképünk / az öt megsemmisült üregről természetesen nincs/.

BARLANGKÉPZŐ FOLYAMATOK

A kőzetek összetétele, szerkezete nagyban befolyásolja a bennük keletkezett barlangok milyenségét. A Vajdavár-vidék valamennyi eddig ismert barlangja a alsó miocén korú glaukonitos homokkőben /Pétervásárai Homokkő Formáció/ képződött. E homokkő összetétele változó. Kis területen belül is eltérő a kvarchomok-szemcsék nagysága, az egyéb ásványi összetevők /glaukonit/ aránya, a kötőanyagok mennyisége és minősége. Vannak részek, ahol a több kötőanyag erősen összecementálta a homokszemcséket és vannak alig cementált, jól morzsolható kőzetrészek. A kötőanyagok egymásba átmenetet képezve, vagy elkülönülve többnyire mészből és márgából állnak, kevés helyen a szilikátos kötőanyag is megjelenik. E minőségi eltérések a kereszttrétegzettségben jelentkeznek. A kereszttrétegzettség megjelenése is változatos, vannak párhuzamos /paralel/, kiékelődő /eolikus/, és az előbbiek kombinációjából álló /torrenciális/ formák. A hegységet felépítő kőzetek, így a homokkő is a kiemelkedés során rögzösen feldarabolódtak. A rögök a törések mentén különböző magasságba emelkedve olykor falakat képeztek. E peremfalakban, valamint a lepusztulás következtében kialakuló meredélyekben pedig kisebb törések keletkeztek a korábbi oldalnyomás csökkenése miatt fokozottan érvényesülő gravitáció eredményeként.

A változatos megjelenésű homokkőfalakban többféle lepusztító hatás is érvényesül, főleg az aprózódás, a mállás, a kiválás /korrázio/ különböző változatai. Ha a lepusztító hatások a kőzetsfal egy-egy részén koncentrálnak, akkor ott a fokozott támadás miatt üregképződés indul, amely előbb-utóbb barlang kialakulásához vezet, ha a kőzetstruktúra alkalmas a boltozat megtartására.

Aprózódás

A Vajdavár-vidék homokkőbarlangjainak mindegyike több ürgképző tényező egymás melletti, vagy egymás utáni hatására képződött. BUTTZER /1986/ nagyon hasonló, összetett barlangképződést írt le a Mesa Verde homokkőbarlangjairól. Minden barlang kialakulásánál első mozzanatként feltétleznünk kell a nyomáscsökkenés okozta fellezulást, repedezést és az ebből fakadó kőzetaprózódást. Valamennyi barlang egy-egy kőzettel alacsonyabb, vagy magasabb részén található. Tehát a kőzettel többnyire völgybevágódással való kialakulása során a kőzet oldalnyomása lecsökken, vagy megszűnik, így abban a mikrorepedések kitágulnak, támadhatóbbá válnak és kisebb-nagyobb kőzetdarabok válnak le róla. E levált darabok többsége lecsúszik, legurul a lejtőn és a hegylábánál gyarapítja a lejtőtörmelékkeletet, majd aztán a völgyi állandó, vagy időszakos folyóvízi erózió tovább szállítja. Az üregek kifelé lejtő alján így csak kevés kődarab található, de a mennyezeten és oldalfalon többnyire jól látszanak a hiányok helyei. A nyomáscsökkenés okozta aprózódás különösen szembetűnően látszik a Peskő-barlang, az Ordas-kői-eresz, vagy a Nagy-Lyukas-kői-eresz esetében.

A kitágult repedésekkel átjárt, fellazult kőzetfelületeket pedig már eredményesebben támadják a további lepusztító hatások. Az aprózódási folyamatok közül a mi vidékünkön a hőingadozás és a nedvesség-ingadozás miatti kipergés figyelhető meg. A változó cementáltságú rétegek alkotta felületből mindig a lazább homokkőpadok szemcséinek kipergése erőteljesebb, így e rétegek felszínén mindig nagyobb bemélyedések lesznek. Ha ezt a kipergést még más lepusztító hatások /mállás, korrózió/ is támogatják, úgy ott barlangméretű üregek alakulhatnak ki. E hőingadozás vagy/és nedvesség-ingadozás miatti aprózódás nyomai jól

szemlélhetőek a Nagy-Lyukas-kő barlangjában, a Lyukas-kő-völgyi-barlangban, de más barlangok esetében is megfigyelhetőek.

Mállás

A vidék barlangjainak kialakításában az aprózódás mellett a különböző mállási folyamatok is közreműködnek. Mállások csak víz jelenlétében történnek. Ez viszont a legtöbb itteni esetben csak mérsékelttel áll rendelkezésre, de azért mindig jelen van, ha másként nem is, de a levegő páratartalmából.

A mállások oldásos változata – mely a karsztbarlangok keletkezésében a legszámottevőbb – vidékünk homokkőbarlangjainak képződésében többnyire csak alárendelt szerepet kap és csak néhány barlang esetében mutatható ki. Egyrészt, mert a legtöbb helyen a vízkínálat sem nagy, másrészt pedig – ami sokkal fontosabb – kevés a kőzetek vízben, vagy szénsavas oldatban oldódó ásványi összetevője. A Vajdavár-vidéknek csak azon barlangjaiban figyelhető meg oldódás, ahol a homokkő legalább 10 %-ban tartalmaz meszet, mint kötőanyagot és a szivárgó víz egy kevésbé víz-áteresztő réteg felett legalább időszakosan fel tud gyülemelni /BUTTZER 1986/. Ilyen oldásos tevékenységet figyelhetünk meg a Nagy-Lyukas-kő barlangjában, a Szarvas-kői-kőlyukban, vagy a Lyukas-kő-völgyi-barlangban.

A mállások további változatai közül szerephez jutnak még azok az elbomlási folyamatok, melyekhez elegendő a levegőből kicsapódó kondenzvíz is, így a hidratáció és a hidrolízis /STRIEBEL 1995/. A hidratáció során az ásványszemcsékhez elektromosan tapadó vízmolekula képes egyes ásványszerkezeteket fellazítani, azokat a további kémiai változásokra előkészíteni. A hidratált ásványokból a hidrolízis során az ionos állapotú víz hidrogénjei aztán helyettesíteni tudják a nátrium-, a kalci-

um-, a kálium- és a magnéziumionokat és ezáltal többféle ásványt, de leginkább a glaukonitot lebontani. Az oxidáció logikus módon követi a hidrolízist. A vas- vagy mangánszilikátok, illetve a karbonátok tovább egyesülnek vízzel és oxigénnel és olyan vas-, illetve mangánoxidokat hoznak létre, amelyek újra megtámadhatók és átalakíthatók /BUTTZER 1986/. Tehát voltaképp egy hidratáció, hidrolízi és oxidáció alkotta láncreakcióról van szó, amely a folyamatok megismétlődésében teljeseedik ki. A mállások között meg kell említeni még a biológiai mállásokat, melyek során a fülkék nedves falán megtelepedő zuzmók, mohák élettevékenységük közben saját vegyületeikkel képesek bontani a kőzeteket /HEGEDŰS 2001/. Szinte valamennyi Vajdavár-vidéki barlangban felismerhetjük néhány mállási változat eredményét.

Korrázió

A korráziónak /a kőzetfelületek mechanikai koptatásának/ a szél és az áramló víz által mozgatott kőzetszemcsék koptató tevékenysége jellemző a Vajdavár-vidék barlangjainak fejlődésében /BULLA 1964/. A szél korráziója a defláció a magasabb, kitettebb helyek barlangjait, ereszeit mélyíti. Különösen ott szembeűnő a hatása, ahol keményebb homokkőpadok fognak közre kevésbé cementált homokkőrétegeket, így a Nagy-Lyukas-kő barlangjánál, a Lyukas-kő-völgyi-barlangnál, vagy az Ordas-kői-eresznél.

Az áramló víz korráziójából az erózióból két barlangalkotó változat fordul elő a Vajdavár-vidéken. Az egyik a laterális /oldalazó/ erózió, a másik a lineáris /mélyítő/ erózió. A sziklafalak aljában a jobbra csak alkalmi, de akkor sok vizet szállító vízfolyások által lebegtetett és görgetett törmelék oldala-zó /esetenként örvénylő/ eróziója csiszol főként fülkéket, mint a Farkas-lyukai-kőlyuk, vagy Debornya-sarkágyi-barlang /ESZTERHÁS 2003/. Alkalmi lineáris eróziót, illetve annak nyomát csak

egy barlangban, a Szarvas-kői-kőlyukban tapasztaltunk. Ez egy átmenőbarlang, ahol a hegytetőről időszakosan érkező vizet a felszíni formák egy sziklarepedéshez terelik, ahol az /legalább részben/ bezúdul és az általa szállított törmelék hozzájárul a barlangfolyosó koptatásához /DÉNES 1975-a, HEGEDŰS 2001/.

Tektonika

Egyetlen tektonikus barlangot ismerünk, a Szarvas-kői-üreget, amely egy széthúzódott törés mentén kőzetleszakadozás, felharapódzás által alakult.

Emberi tevékenység

A Vajdavár-vidéken megismertünk a helyi emberek által barlangnak tartott mesterséges üregeket is. A mesterséges üregeket többféle céllal alakították, vannak lakó- illetve búvóhelyek, istállók, pincék, de ismert sziklakápolna, illegális bányatáró és víznyerő alagút is. Ezek közül néhány üreget emlegetnek úgy, hogy azokat természetes barlangokból alakították ki /HEGEDŰS 2001/, de ennek hitelességét ma már biztonsággal nem lehet eldönteni.

A Vajdavár-vidéki barlangok többsége széles szájú fülke, vagy eresz, de van folyosós barlang és hasadékbarlang is. A mesterséges üregek tárók, boltíves cellák.

A VAJDAVÁR-VIDÉK BARLANGJAINAK LISTÁJA

/2003-as ismertségi állapot/

A Vajdavár-vidék 23 felsorolt üregének mindegyike homokkőben van. Ez üregek közül 12 természetes barlang, 2 kisebb /barlangméretet el nem érő/ természetes barlangkezdemény, 9 a "köznép" által barlangnak tartott mesterséges üreg. A felsorolásban helyet kapott az egykor bizonyítottan létezett, de mára már megsemmisült 5 üreg is. Az általunk bejárt, feltérképezett, 2 m-nél nagyobb /15 db/ üreget •-val jelöltük.

Természetes barlangok és barlangkezdemények

BORSODNÁDASD /kat.sz. 5310/

1. Kőpes-barlang /torzó/ 1,2 / +0,8 m

BÜKKSZENTERZSÉBET /kat. sz. 5310/

- 2. Nagy-kő eresze 5,0 / +kb. 40 m
- 3. Nagy-kő leszakadt barlangja /megsemmisült/ ? m
/szinoníma: Nagy-kői-barlang, Függeterasz/

IVÁD /kat. sz. 5230/

- 4. Nagy-Lyukas-kő barlangja 4,6 / +2,7 m
/szinoníma: Nagy-Lyukas-kő, Nagy-kőlyuk/
- 5. Nagy-Lyukas-kői-eresz 3,0 x 21,5 / +2,6 m
- 6. Lyukas-kő-völgyi-barlang 3,0 x 3,8 / +1,7 m

TARNALELESZ /kat. sz. 5310/

- 7. Ordas-kői-eresz 3,5 x 16,0 / +5,8 m
/szinoníma: Kis-kői-barlang/
- 8. Szarvas-kői-kőlyuk 14,5 / +1,1 m
/szinoníma: Szarvas-kő-barlang, Kőpajta/
- 9. Szarvas-kői-üreg 3,6 / ±2,5 m

- 10. Farkas-lyuki-kőlyuk 4,3 x 22,0 / +2,0 m
/szinoníma: Vidróczki-barlang, Peskői-barlang/
- 11. Farkas-lyuki-kőfülke /méreten alúli/ 1,5 / +2,2 m
- 12. Peskő-barlang 2,6 / +4,5 m
- 13. Debornya-sarkágyi-barlang 3,6 / +3,0 m
/szinoníma: Debornya-lyuk, Debornya-sarkályi-bg./
- 14. Tó-melletti-eresz /méreten alúli/ 1,4 x 5,0 / +1,6 m

A "köznép" által barlangnak tartott mesterséges üregek

ARLÓ /kat. sz. 5310/

- 15. Remete-forrási-pince 8,0 / +2,0 m
/szinoníma: Remete-barlang/
- 16. Keserútanyai-táró 35,8 / ±5,5 m
/szinoníma: Keserű-pince, Keserűi-barlang/
- 17. Nagy-barlang /megsemmisült/ ? m
- 18. Kis-barlang /megsemmisült/ ? m
- 19. Barlang-pince /megsemmisült/ ? m
/szinoníma: Barlang/

BÜKKSZENTERZSÉBET /kat. sz. 5310/

- 20. Török-bunker 5,3 x 3,1 / ±1,8 m

ISTENMEZEJE /kat. sz. 5230 és 5310/

- 21. Sziklakápolna 6,0 x 5,7 / +2,7 m
/szinoníma: Szent László templom/
- 22. Szénlopó-táró 15,6 / +2,1 m
/szinoníma: Rejtekek-barlang/

SZAJLA /kat. sz. 5230/

- 23. Ór-hegyi pincék és istállók ? m

A VAJDAVÁR-VIDÉK 5230-AS BARLANGKATASZTERI TERÜLETÉNEK (A Tarnától nyugatra eső rész)

BARLANGJAI

0 1 2 3 km

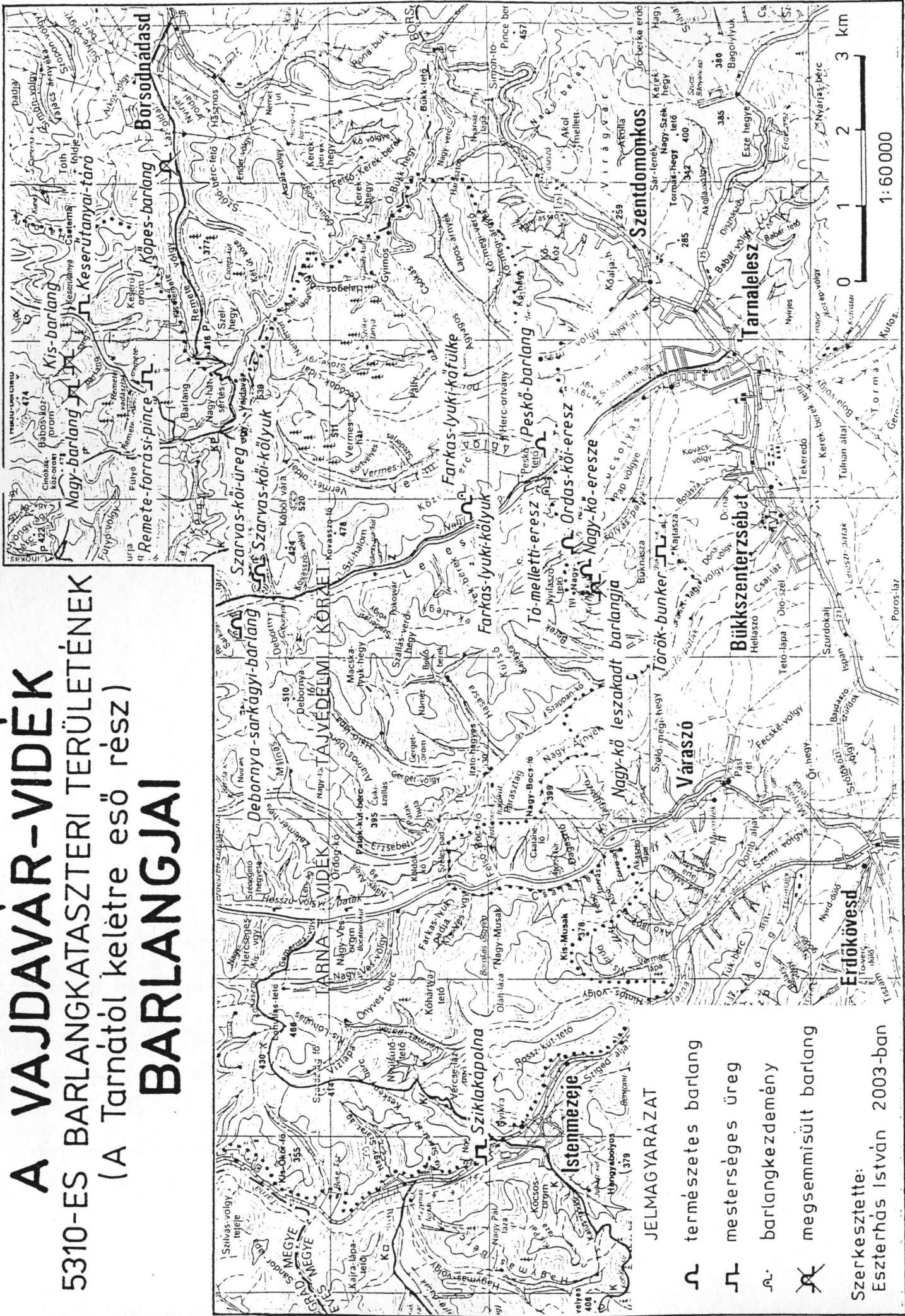
1:60 000

Szerkesztette: Eszterhás István 2003-ban

A VAJDAVÁR-VIDÉK 5310-ES BARLANGKATASZTERI TERÜLETÉNEK (A Tarnától keletre eső rész) BARLANGJAI

JELMAGYARAZAT

- természetes barlang
- mesterséges üreg
- barlangkezdemény
- megsemmisült barlang

Szerkesztette:
Eszterháds István 2003-ban

A TERMÉSZETES BARLANGOK LEÍRÁSA

A Vajdavár-vidéken három barlangkataszteri terület osztozik. Az 5230-as, Mátrai terület a Tarnától nyugatra van, itt három természetes barlangot ismerünk. Az 5310-es, Demjén – Domaházi terület pedig a Tarnától keletre esik, ahol kilenc természetes barlangot és két méreten alúli barlangkezdeményt tartunk nyilván. Az 5320-as, Upponyi terület vidékünkre eső, Hódospaktól keletre levő részén nem ismerünk barlangokat. A barlangoknak külön-külön kataszteri számot még nem állapítottak meg.

Kőpes-barlang

1991 februárjában, a Borsod Megyei Levéltárban folytatott kutatásaim során, egy 1856-ban készült, kéziratos úrbéri térképen Borsodnásdasdtól nyugatra feltüntetett "Kőpes" helynévre figyeltem fel, amelyről feltételeztem, hogy annak eredeti alakja "Kőpest" lehetett, aminek jelentése régi köznyelvünkben kőlyuk, sziklaodu volt. Az 1:10000-es térkép azonos helyén a "Képes-kemence" helynév olvasható és így ismeri a lakosság is. A név "Képes-" előtagja nyilván a ma már értelmetlennek tűnő "Kőpes/t/" népetimológias módosulata. 1991. májusában helyszíni terepbejárás során felkutattam és exhumáltam a már majdnem teljesen kitöltődött és így szinte láthatatlanná vált sziklaüreget, amelyről fotodokumentációt és felmérési vázlatot is készítettem – akkor és később, 1992-ben egy újabb terepbejáráson kiegészítettem azt. A barlang ugyanabban a felső oligocén* agyagos homokkőben alakult ki, amelyikben a tarnaleleszi Peskő üregei is. A tarnaleleszi Farkas-lyuki-kőlyukhoz hasonlóan, itt is egy vízmosás által kialakított sziklakatlan meredek falának

*szerkesztői megjegyzés: nem felső oligocén, hanem alsó miocén

oldalában található a felül ívelt, belül boltozatos, valóban kemenceszájra emlékeztető üreg. Nyílásának szélessége kb. 170 cm, magassága kb. 80 cm, az üreg beöblösödése a letöréstől mérve kb. 120 cm. A barlangra vonatkozó irodalom: DÉNES 1998, 1999, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003.

/leírója: Dénes György/

Nagy-kő eresze

Bükkszenterzsébet határához tartozó Nagy-kő /392 m/ mind Erzsébetről, mind Tarnaleleszről kb. 3 km-es jelzetlen földúton közelíthető meg. A Nagy-kő tulajdonképpen a Nyilazó-tető déli nyúlványán kipreparálódott nagyobb homokkőszirt. Déli, keleti és nyugati oldalát közel függőleges meredekségű 60-80 méteres falak alkotják, tetejére csak az észak és kelet felőli ösvényeken lehet felmenni. A szirt tetején valamikor vár állott, ma már csak kútjának mélyedése vehető ki /BOZÓ 1996/. A meredek sziklafalakat kereszttrétegzett, kipreparálódott kőcipókat tartalmazó glaukonitos homokkő alkotja, bennük a padok vonalában számtalan kisebb üreg látható. Ezek ma is kitűnő fészkelőhelyek. Az 1800-as évek végén még sólyomtelepek is voltak e lyukakban, melyeket az akkori "alpinista módszerrel" a helybéliek rendszeresen fosztogattak is, jó pénzért eladva a fiatal madarakat /BOZÓ 1996/. A fal déli oldalának jobb oldali harmadánál a hegyláb-tól a tetőig húzódó látványos tektonikai repedés van. A repedés alsó felét lejtőtörmelék tölti ki, felső fele pedig egy magasan boltozott ereszt, a Nagy-kő eresztét képi. A barlangeresz nyílt repedése délnyugat felé néz. A beboltozott rész alul 5 m széles, magassága pedig kb. 40 m. A tektonikai rés bal oldali fala alkotja az előrehajló félboltozatot, a jobb oldali fal meg a volta-képpen meredek aljzatot. Mindkét falban kőcipók vannak kipreparálódva. A két fal találkozási vonalán keskeny beöblösödések

találhatók. A barlangeresz nyilvánvalóan a tektonikai repedés kimállásával, kioldódásával keletkezett. A barlangra vonatkozó irodalom: DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003.

/leírója: Eszterhás István/

Nagy-kő leszakadt barlangja

Az egykor volt barlangról csak BOZÓ László elmondása és írása /1996/ alapján tudunk. "Ugyanezen Nagy-kő első oldalfalán lévő sziklafalon még az 1900-as évek elején is megvolt a függőterasz mélyedéssel és szűk bejárattal. Korábbi évszázadokban, használata idején néhány lopott háziállat, ló, tehén, sőt ember elrejtésére használták a híres betyárvilágban. E függőterasz már nem látható, mert az elmúlt évtizedekben leszakadt. Szájhagyomány szerint a régi híres mátrai betyárok biztos búvóhelyet leltek itt." A barlangra vonatkozó irodalom: BOZÓ 1996, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003.

/leírója: Bozó László/

Nagy-Lyukas-kő barlangja

A barlang Ivádtól kb. 3 km-rel északnyugatra, a Nagy-Lyukas-kő nevű hegy oldalában van. A falutól az autóval is jól járható homokos földúton, a piros sáv turistajelzést és a Szénégető-patakot követve jutunk a hegy lábához. Innen vagy 30 m-nyit kell felkapaszkodnunk a hegy nagyjából függőleges sziklafalához előbb törmelékletén, majd néhány méteres kőpadokon. A fal beugrói, padjai között kell megtalálni azt a helyet, ahol a 4-5 m-rel magasabban levő barlanghoz vezető kekeny sziklapárkányt elérjük. A kifelé lejtő sziklapárkányon nagyon óvatosan járva, kb. 15 m után érjük el a barlang nyugatra néző impozáns

száját, amely nagyjából 3 m átmérőjű kör. A bejáratot követő üreg szélessége és magassága is csökken befelé, két méterrel beljebb már csak 1,90 m széles és 2,40 m magas, a végpont előtt pedig szélessége 1,40 m, magassága 1,70 m. A bejáratot követő egyetlen zsákszerű fülke 4,60 m hosszú. E fülkének első másfél métere kifelé lejt, tanácsos is elkerülni e szakaszt, mert közvetlen alatta mintegy 8 m-es függőleges fal van. A belső rész enyhe teknőszerű mélyedésében már biztonságban lehetünk. A barlang teteje és alja erősebb kötésű homokkőből áll, középvonalán pedig egy 70 cm vastag, lazakötésű homokkőréteg van. A barlang keletkezésében döntő szerepe volt e lazább rétegekre ható hőingadozás és nedvesség-ingadozás okozta kőzetaprótódásnak. Segítette az üregképződést az oldódás is, hiszen a homokkő itt átlagosan mintegy 15 % meszet tartalmaz és a barlangüreg alatt egy márgapad van, ami képes visszadúzzasztani és így oldódásra kényszeríteni a szivárgó vizet. Továbbá más mállási hatások /hidratáció, hidrolízis, oxidáció és biológiai mállás/ jelenléte igazolható, valamint az üregképződéshez még a defláció is hozzájárult. A barlangot valószínűleg régen ismerik már, erre utal, hogy a turistatérképen is /CARTOGRAPHIA 2002/ szerepel, valamint falai, mennyezete tele van bekarcolt monogramokkal és évszámokkal. Némelyik feliratot már a zuzmó is bekérgezte oly régi. A barlangra vonatkozó irodalom: BUDA 200%, CARTOGRAPHIA 2002, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 1993, 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003.

/leírója: Eszterhás István/

Nagy-Lyukas-kői-eresz

Az ivádi Nagy-Lyukas-kő hegyének a délkeleti oldalában, a Lyukas-kő-völgynek nevezett mellékvölgy felé néző oldalában van az eresz. Hozzávetőleg azonos magasságban az előbbi barlang-

gal. Megközelíteni viszont a Lyukas-kő-völgy felől érdemes. Csak közvetlen közélről lehet észrevenni, mert itt a sziklafal már alacsonyabb és a barlangnyílást a fák és az előtte levő sziklalépcső takarja. A 21,50m széles és 2,60 m magas ereszszej délkelet felé néz, bemélyedésének mérete változó, a széleken 1,50 m körüli, a legszélesebb részen 3 méter. Alját egy vízszintes, erősebb kötésű homokkőpad alkotja, mely fölött a 70-80 cm vastag lazább réteg kimállott és aprózódással üregesedett, majd ezt követően a mennyezet le-leszakadozva magasodott fel a 2 - 2,60 m-ig. A barlangereszben karcolások nincsenek, a térkép nem jelöli. Takartsága miatt bizonyára lényegesen kevesebben ismerik, látogatják, pedig akár 8-10 ember kényelmes bivakolására is megfelelné. A barlangra vonatkozó irodalom: DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003.

/leírója: Eszterhás István/

Lyukas-kő-völgyi-barlang

Ivád határában, a Szénégető-völgybe torkolló Lyukas-kő-völgy fejét alkotó sziklafalban van. Hasonlóan közelíthetjük meg, mint az előbbi két barlangot, csak most be kell menni a Lyukas-kő-völgy alján levő rét végéig /kb. 400 m/, majd innen bozótos erdővel borított emelkedőn juthatunk fel a völgyfőt alkotó sziklafalhoz. A sziklafal domború hátú homokkősziklái vagy 20-25 m magasán érjük el az első laposabb sziklapárkányt – ez már a fák koronája felé emelkedik és így szép kilátás nyílik a Szénégető-völgy felé. E párkány legmagasabb pontja alatt kb. 3 m-re nyílik az itt már meredek falban a barlang. A párkány tetejéről ez nem látszik, de a magaspontot dél felől kissé megkerülve egy sziklalépcsőn a barlang előterét alkotó keskeny párkányra juthatunk. Ezen néhány lépés után elérjük a

barlang délnyugatra néző száját. A barlangszáj 3,80 m széles és 1,70 m magas. Széles ürege befelé egyre alacsonyodik, a hátsó falnál már csak 50 cm. Teljes hossza 3 méter. Kimállással, kőzetleszakadozással, deflációval keletkezett két erősebb kötésű homokkőréteg között. Széles napverte előterében húzódó kőzeteknél megtelt törmelékkel, melyben számos lilium tenyészik. Látogatottságának jelét nem tapasztaltuk, a térkép nem jelzi. A barlangra vonatkozó irodalom: DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003.

/leírója: Eszterhás István/

Ordas-kői-eresz

Az Ordas-kői-ereszt magába foglaló nagy homokkőfal Tarna-lelesztől ÉNy-ra, kb. 2,5 km-re, a Kis-kő nyugati oldalában, a Mocsolyás-patak völgye felett található. Megközelíthető Tarna-leleszről, a temető melletti földúton autóval is lehet jutni a Nagy-kő monumentális sziklaképződményéig. Innen a völgy túoldalára felé nézve jól kivehető az Ordas-kői-eresz. A Nagy-kőtől, de még attól feljebből sem tudunk átmenni a völgy túoldalára az igen sűrű akác sarjerdő miatt /no meg a szintkülönbség is jelentős/. A Nagy-kőtől az eddigi úton tovább haladva kb. 1,3 km-t, elérjük a Külső-Berek-hegy gerincét, ahol a jobbra, lefelé tartó földútra térünk. Ezen az úton megkerüljük a Mocsolyás-patak forrásvidékét. A patak medre közelében haladó dózerúton az Ordas-kői-eresz sziklafalának végéhez jutunk. /Figyeljünk balra, fel, nehogy tovább menjünk!/ A fal tövében haladva, annak közepe táján, ahol az eresz feletti "csíkos" fal látható a laza, morzsolható homokkőfal kb. 8 m-t felmászva jutunk az Ordas-kői-ereszhez. A sziklaeresz a laza, porló homokkőben aprózódással, mállással és deflációval keletkezett. Szélessége 16 m, hossza a bal oldali fülkénél 3,50 m, a többi részé 2,10 m,

magassága 5,50 - 5,90 m. Az eresz feletti falat a lefolyó vizek látványosan csíkosra festették. Az eresz talpa közel vízszintes, de az előtere igen meredeken lejt a sziklafal lába felé, majd a fal alul már függőleges. A fal az eresznél K-NY-i irányú, a szája dél felé néz. A napsütötte, kopár ereszben élővilágnak nem találtuk nyomát. A barlangra vonatkozó irodalom: BOZÓ 1996, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003.

/leírója: Gönczöl Imre/

Szarvas-kői-kőlyuk

Tarnalelesztől kb. 7 km-rel É-ÉNy-i irányban a Leleszi-völgybe kelet felől torkollik a Szarvas-kő-völgy, melynek torkolásáig akár autóval is eljuthatunk a zöld sáv turistajelzést követve. A Szarvas-kő-völgy északi /Szarvas-kő-hegy felőli/ oldalát nevezik Szarvas-kő-verőjének. Ezt a völgyoldalt nagy lépcsőket és karéjokat képző sziklasor alkotja. A sziklasorban mintegy 50 m magasan, a Szarvas-kő-völgy torkolatától kb. 500 m távolságban lévő sziklakaréj kis teraszának tövében két barlang szájadzik egymás közelében. A nagyobbik, délkelet felé néző barlang a Szarvas-kői-kőlyuk /a kisebbik, délnyugatra néző a Szarvas-kői-üreg/. A Szarvas-kői-kőlyuk bejárata egy lekerkített csúcsú háromszöghöz hasonló, a nyílás magassága 1,05 m, szélessége 2,40 m. A bejáratot egy északnyugati irányba tartó, átlagosan 15 ° emelkedésű, egyenes vonalú folyosó követi. A folyosó 11,85 m hosszú, a bejárattól befelé fokozatosan keskenyedik 2,40 m-ről 1,40 m-ig és magassága szintén fokozatosan csökken 1,05 m-ről 0,35 m-ig. A folyosó közepe táján, a jobb oldalon van egy 70 cm-es beöblösödés és végén bal felé egy 2,10 m hosszú, de az omladék-kövek miatt jelenleg járhatatlanul szűk, a felszínre "ablakkal" szájadzó keresztfolyosó – így a barlang

teljes hossza 14,65 m. A barlang főfolyosójának szelvénye nagyjából elliptikus, mennyezete erősebb kötésű homokkőből, oldalfala lazább kötésű homokkőből áll, alját pedig vastagnak tűnő, kődarabokkal és szerves törmelékekkel kevert laza, fővenyes homok tölti ki. A főfolyosó végén és az itt becsatlakozó keresztfolyosó alján már nincs laza homokkitöltés, hanem az aljzaton homokkőbordák látszanak, illetve kisebb-nagyobb kövekből álló omladék. A folyosó falán és mennyezetén több helyen mészkéregződésből levő foltok látszanak. A barlang felmérésének idején /2003. VII. 9-én/ nappali pávaszemeket /*Inachis io*/ és rókabolhákat /*Chaetopsylla globiceps*/ észleltünk az üregben.

A barlang bizonyára régen ismert, erre utal a Tarnaleleszen élő BOZÓ László /1996/ visszaemlékezése is: "A családunk tulajdonában levő Szarvas-kő verőoldali sziklájában is található egy nagyméretű kivájt üreg, amelyet kőpajtának neveznek és valószínű emberek laktak benne ... Dédapám fiatalabb korában a család juhnyája részére védett akolként szolgált, de a juhász is biztos, száraz helyként használhatta... Ez a kőpajta ma is látható, de már kisebb a mérete, napjainkban már csak vadak használják buvóhelyként."

A barlang keletkezését egy az oldalnyomás megszűnte miatt keletkezett repedésrendszer indíthatta meg. E repedés mentén a sziklakarék kisebbik része megbillent és lezökkent. A hegytetőről időszakosan lezúduló víz elérve a repedésrendszert részben azon keresztül talál magának lefolyást. Ezt annál is inkább megteheti, mert a repedés harántolta azt a 8-12 cm vastag márgaréteget mely fölött a már korábban is visszadúzzadt szivárgó víz nagyrészt kioldotta a meszes kötőanyagot a homokkőből. A fellazott homokkővet, homokot az időszakosan jelentkező áramló víz aztán különösebb ellenállás nélkül ki tudta hordani létrehozva

a barlangfolyosót. Napjainkban az időszakosan lezúduló víz a keresztfolyosó "ablakán" át kerül annak omladékzónájába és ott "tűnik el", már nagy valószínűséggel nem jut el a főfolyosó homokkitöltődésének felszínére. Hasonlóan vélekedik DÉNES György /1975-b/ is a barlang keletkezéséről: "Megkerestem a felszínen a barlang túlsó végét. Az üreg mögött, a sziklák között meredek vízmosás található, amely bővebb csapadék esetén széles hegyszakasz vizét vezeti le. Az itt időszakosan lezúduló vizek alakították ki a vízmosás oldalából a völgy irányába, az oligocénkori* márga réteglapjai mentén, korrózió, majd erózió révén a kis átjáróbarlangot." Ezt a keletkezési nézetet erősíti meg HEGEDŰS András /2001/ azzal is alátámasztva vélekedését, hogy a homokkő mésztartalmát 14,7 és 19,4 közöttinek mérte, valamint a főfolyosó oldalfalán másfél-három m hosszú, 20-35 cm mély színlóket ír le. Végeredményben, tehát a barlang keletkezése meglehetősen összetett, alakították az aprózódás /tágulósos nyomáscsökkenés, kőzetlapleválás, hőingadozás/, a mállás /oldódás, hidratáció, hidrolízis/ és a korrózió /lineáris és evorziós erózió/ hatótényezői. A barlangra vonatkozó irodalom: BOZÓ 1996, CARTOGRAPHIA 2002, DÉNES 1975-a, 1975-b, 1977-a, 1977-b, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 1993, 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003, HEGEDŰS 2001, TURISTA MAGAZIN 2003.

/leírója: Eszterhás István/

Szarvas-kői-üreg

A fentebb tárgyalt Szarvas-kői-kőlyukat is magába foglaló sziklakaréj nyugati oldalában, az előbbi barlangtól kb. 25 m-re és valamivel magasabban van a Szarvas-kői-üreg. 2,50 m széles

*szerkesztői megjegyzés: nem oligocénkori, hanem miocén ideji

1,50 m magas, trapézformájú szája délnyugat felé néz. A bejáratot egyetlen lejtős, fokozatosan szűkülő és alacsonyodó 3,50 m hosszú fülke követi. Jobb oldali fala enyhén hullámos felszínű vetőtükör, a bal oldali fal zezzugosan töredezett kőzetfelszín, alját nagyobb kőtömböket is tartalmazó homokos törmelék alkotja. A barlangban meglehetősen sok pók tanyázik. A barlang ugyanolyan régről ismert, mint a Szarvas-kői-kőlyuk. A tarnaleleszi Bozó László szóban említette, hogy ez az üreg volt egykor a pásztorok nyári szállása, még a nyáj a szomszédos kőlyukban volt. A felhasználásnak ezt a módját DÉNES György /1975-b/ is említi, idézve kísérelőjének, Balázs Gödér Anlalnak a szavait: "Ide végigheveredhet a pásztor, ha esik az eső, a kőlyukba meg vagy száz birka befér." A barlang tektonikus úton keletkezett. Egy törés mentén eltolódtak és széthuzodtak a kőzetfelszínek, majd a meglazult felületekről kőzetpadok szakadoztak le. Tinn Józsefnek a véleménye szerint elképzelhető, hogy a Szarvas-kői-kőlyuk egykori felső szakaszának felharapódzása hozta létre. HEGEDŰS András /2001/ pedig áltektonikus barlangnak tartja. A barlangra vonatkozó irodalom: DÉNES 1975-b, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003, HEGEDŰS 2001.

/leírója: Eszterhás István/

Farkas-lyuki-kőlyuk

A Farkas-lyuk egy kb, 100 m-es vízfolyás alkotta katlan-völgyecske, amely a Leleszi-völgybe keletről torkollik nagyjából 5 km-re Tarnalelesztől. A Farkas-lyuk torkolatáig akár autóval is el lehet jutni a Leleszi-völgy homokos földútján a zöld sáv turistajelzés mentén. A torkolattól mintegy 80 m-re a katlanvölgyecske északnyugati falában, az időszakos patakocska medre fölött 2,50 m-rel van a Farkas-lyuki-kőlyuk sziklaeresz jellegű ürege. Az eresz frontja 22 m hosszú, legnagyobb bemélye-

dése 4,30 m, magassága a peremnél átlagosan 2 m, a hátsó falnál pedig 70-80 cm. Mennyezetét, hátsó falát északnyugatra lejtő homokkőpadok alkotják, vízszintes alján csekély vastagságúnak tűnő törmelékes anyag van. A tágas üregben félhomály uralkodik egyrészt, mert egy szűk katlanvölgy északnyugati falában van, másrészt pedig fák árnyékolják be. A barlangereszt elsődlegesen a katlanvölgyecske időszakos vízfolyásának oldalazó eróziója alakította ki, majd kőzetaprózódással és a zuzmók általi biológiai mállással is növekedett. Ez üreget is többen hozzák össze az állattartással. DÉNES György /1975-b/ idézi kísérőjének, Balázs Gödér Antalnak az üregre vonatkozó megjegyzését: "Ha zivatar jön, a pásztor akár 150 birkával is meg tud húzódni itt." Aztán a TURISTA MAGAZIN-ban /2003/ olvashattuk: "egy völgyecskeben rejtőzik a Vidróczki-barlang. Valójában nem barlang, hanem egy jókora alámosás, korábban talán még nagyobb is lehetett, egy kisebb nyáj elfér alatta. Az egyik túra során egy idős pásztor mutatta meg s mondta, hogy »az a Vidróczki Marci itt rejtette el az állatait, ha menekülnie kellett.«"

A barlangra vonatkozó irodalom: CARTOGRAPHIA 2002, DÉNES 1975-a, 1975-b, 1977-a, 1977-b, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 1993, 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003, HEGEDŰS 2001, TURISTA MAGAZIN 2003.

/leírója: Eszterhás István/

Farkas-lyuki-kőfülke

Az előbb leírt barlangeresztől 6 méterrel északkeletre mélyed ugyanabba a völgyoldalba. A kőfülke vagy 2 m-rel magasabban van, mint a szomszédságban levő eresz, talpvonalát az eresz mennyezetét képző homokkőpad folytatása alkotja. Méreteit tekintve nem haladja meg a barlang definíciójában szereplő alsó határértéket /2 métert/, de ennek ellenére is szerepeltetjük

a barlangok között, mert egyrészt ez már 1975-ben is megtörtént /DÉNES 1975-b/, másrészt pedig növekedése erőteljes, néhány évtized múlva elérheti a barlangméretet. Bemélyedése 1,50 m, szélessége 4,20 m, legnagyobb magassága 2,20 m. 1975-ben bemélyedését Dénes György még 1 m-nek, szélességét 4 m-nek adta meg, tehát közel 30 év alatt fél métert növekedett. Az ereszszerű kőfülke minden határoló fala szálbanálló homokkő, mennyezete befelé, alja kifelé lejt. Szintén az időszakos vízfolyás oldalazó eróziója alakította ki. A barlangkezdeményre vonatkozó irodalom: DÉNES 1975-b, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b.

/leírója: Eszterhás István/

Peskő-barlang

Tarnalelesztől északnyugatra 2,5 km-rel az autóval is jól járható zöld sáv jelzésű turistaút mentén torkollik a Leleszi-völgybe észak felől a Vermes-völgy. A völgytalálkozás villájában emelkedik a glaukonitos homokkőből álló 354 m magas Peskő. A barlang a Peskő Vermes-völgy felőli oldalában, a völgytorkolattól kb. 250 méterre, vagy 30 m magasan nyílik változó szilárdságú homokkőpadok alkotta sziklafalban. Ovális formájú 4,50 x 3,70 m-es impozáns szája délkelet felé néz, már a Vermes-völgy talpának túloldaláról is észre lehet venni. A barlanghoz meredek, kifelé lejtő sziklalépcsőn lehet felkapszkodni és maga a barlangfülke is lépcsőzetesen lejt kifelé – tehát, csak nagyon óvatosan, elővigyázatosan lehet megközelíteni és benne tartózkodni. Maga a barlang 2,60 m-t mélyed a sziklába, legnagyobb szélessége 4,20 m, magassága pedig a bejárati 4,50 m-től fokozatosan csökken 1,25 m-ig. Mennyezete a leszakadozás állapotát mutató különálló padokra preparálódott, melyben kicsiny lyukak sorozata is látható. Középmagasságában a lazább kötésű homokkő erőteljesebben mállott ki. A barlangüreg az oldalnyomás elvesztése utáni aprózódással, kőzetleszakadozással, kimállással és deflációval keletkezett.

A térképeken nem szerepel, de a helybéliek közül többen is ismerik, így Bozó László is, sőt a kirándulók által bekarcolt nevek, monogram és évszám is van benne /"1978 SZEGEDY, MIKO P, RK"/. A barlangra vonatkozó irodalom: DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003.

/leírója: Eszterhás István/

Deborny-sarkágyi-barlang

Tarnalelesztől kb. 7,5 km-re, a Leleszi-völgyből délnyugati irányba kiágazó Debornya-sarkágy nevű kis mellékvölgyben található a barlang. A "sarkágy" szó a helyi szóhasználatban völgyet jelent. A Leleszi-völgytől nagyjából 100 m távol, a Debornya-sarkágy északi oldalában, mintegy 20 m magasan nyílik szája. A sarkágy legalacsonyabb jelöletlen gyalogösvénye a barlang bejárata előtt vezet el. A barlang 3 m magas, 7 m széles szája dél felé néz a homokkősziklából. A jellegzetesen kagyló formájú barlangüreg hossza 3,60 m. Alján földes törmelék és avar található, mennyezetén pedig pizolitekre emlékeztető mészkiválások láthatók. Feltehetően, a völgyet is kialakító patak oldalazó eróziója hozta létre a barlangot, mely aztán mállással is továbbfejlődött. Több ganéjturó bogarat láttunk a barlangba. Bizonyára régen ismert barlang, melyet a turistatérkép is jelöl.

A barlangra vonatkozó irodalom: CARTOGRAPHIA 2002, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 1993, 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003, TURISTA MAGAZIN 2003.

/leírója: Tinn József/

Tó-melletti-eresz

Tarnalelesz főútjától észak-északnyugatra 3 km-re /a falu szélétől 1200 m-re/, a Leleszi-völgyben van a völgyzáró gáttal kialakított Leleszi-tó. A zöld sáv turistajelzés mentén jutha-

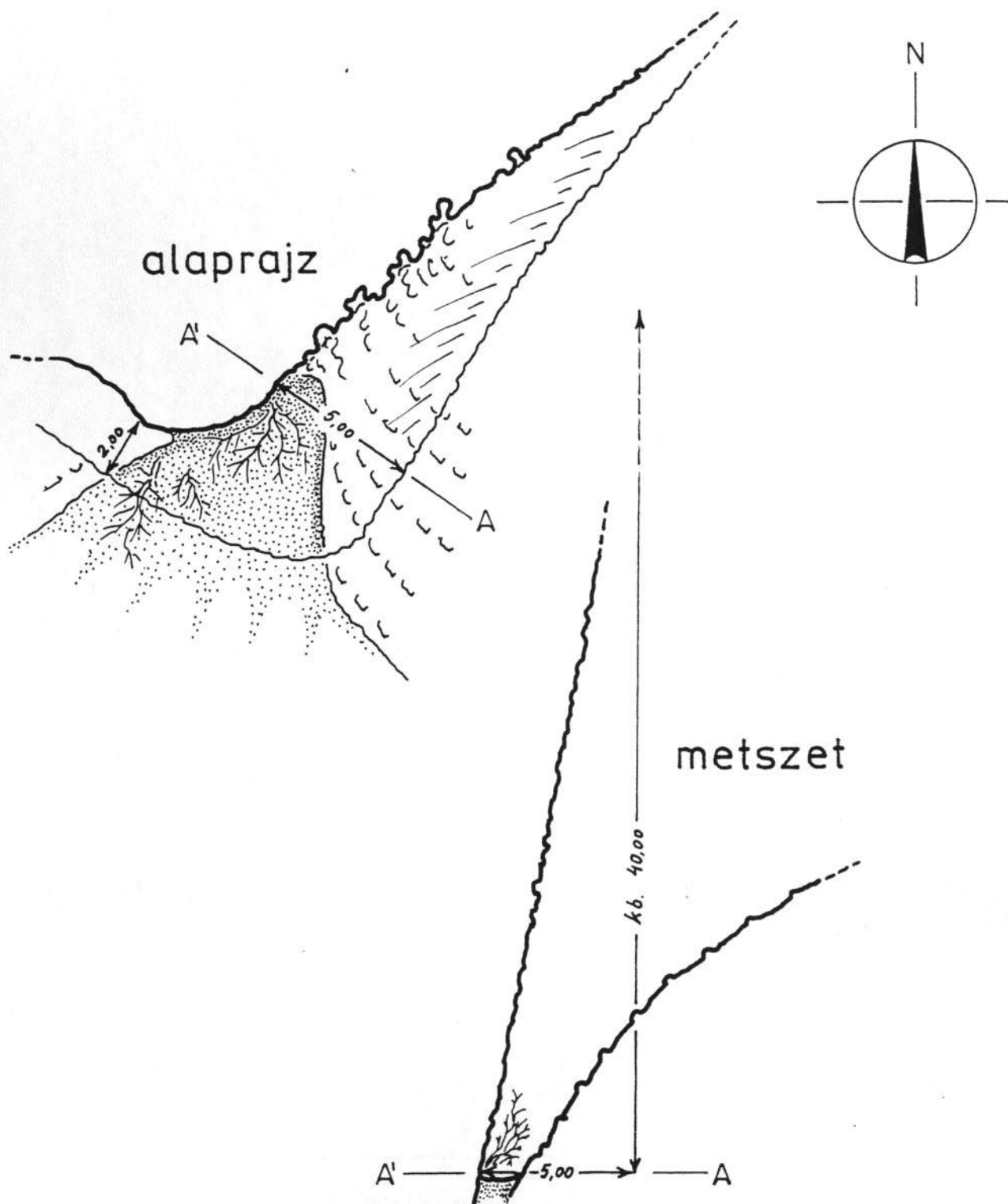
tunk a tóhoz. A tó gátjának nyugati vége közelében torkollik egy bozottal, csalánnal sűrűn benőtt kis szurdokszerű horhos a Lelesi-völgybe. Induljunk el az eleinte még szélesebb horhoson felfelé /nyugat-délnyugai irányba/, mely aztán fokozatosan mintegy másfél-két méteresre szűkül. Körül-belül 50 m megtétele után a horhos jobb /délkeleti/ oldalába találjuk a Tó-melletti-ereszt. A kicsiny ereszt ugyan nem éri el a barlangméretet /2 m beöblösödést/ - aláhajlása csak 1,40 m, szélessége 5,00 m, magassága 1,60 m -, de úgy tűnik, hogy viszonylag gyorsan növekedik és néhány évtized múlva akár barlangméretű is lehet. Kialakulásában a kis szurdok időszaki vizeinek oldalazó és lineáris eróziójának van döntő szerepe. Irodalma nincs, a térképek nem jelölik.

/leirója: Eszterhás István/

BÜKKSZENTERZSÉBET, NAGY-KÖ
NAGY-KÖ ERESZE

Felmérte: Eszterhás István 1998. július 10-én
 Az eresz bemélyedése 5,00 m, magassága kb. 40,00 m, M=1:200

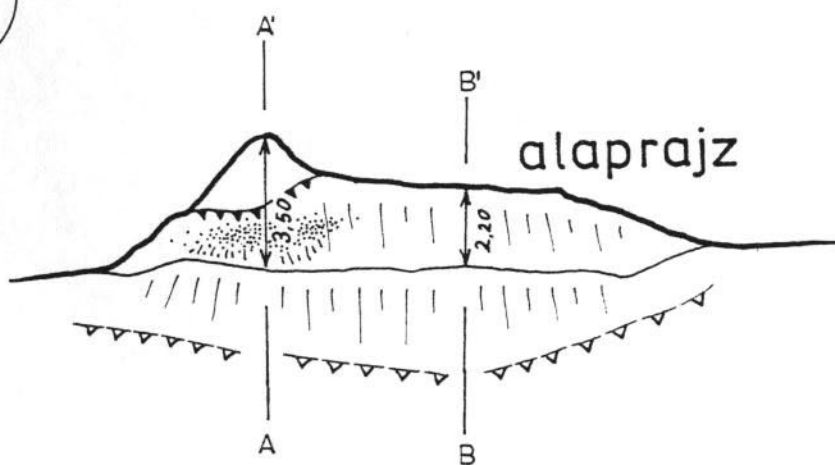
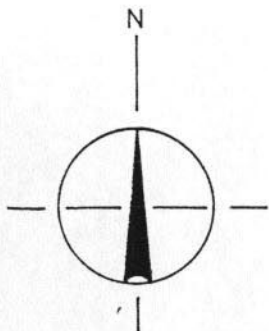
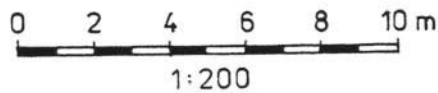
0 5 10 m

TARNALELESZ, ORDAS-KŐ

ORDAS-KŐI-ERESZ

Felmérte: Gönczöl Imre, Nagy Eszter, Tinn József 1998. 07. 11-én
 Az ereszt hossza 3,5 m; szélessége 16,0 m; magassága 5,8 m

metszetek

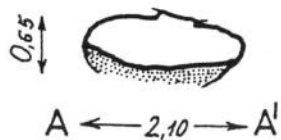
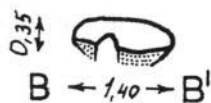
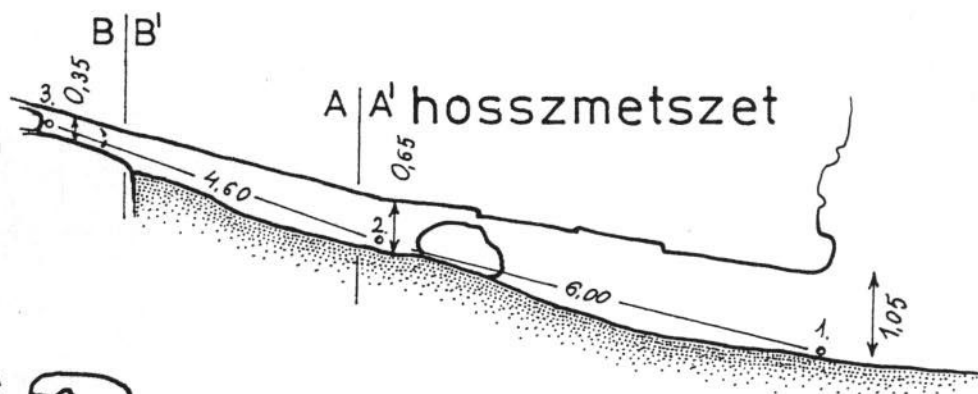
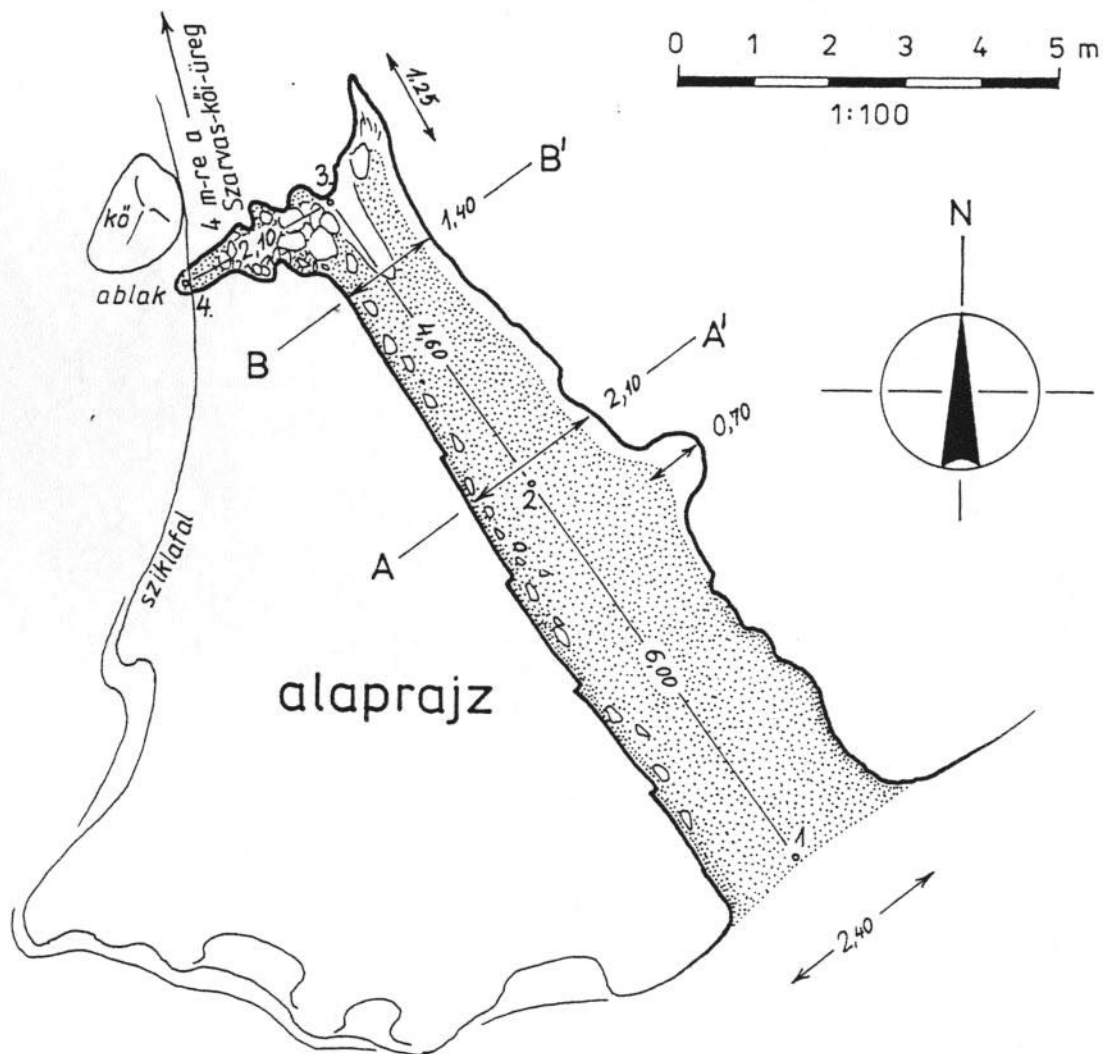

TARNALELESZ, SZARVAS-KÖ-VÖLGY

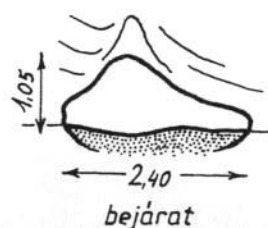
SZARVAS-KÖI-KÖLYUK

Felmérte: Eszterhás István és Mikle Bálint 2003. július 9-én

A barlang hossza 14,65 m, magassága 1,05 m

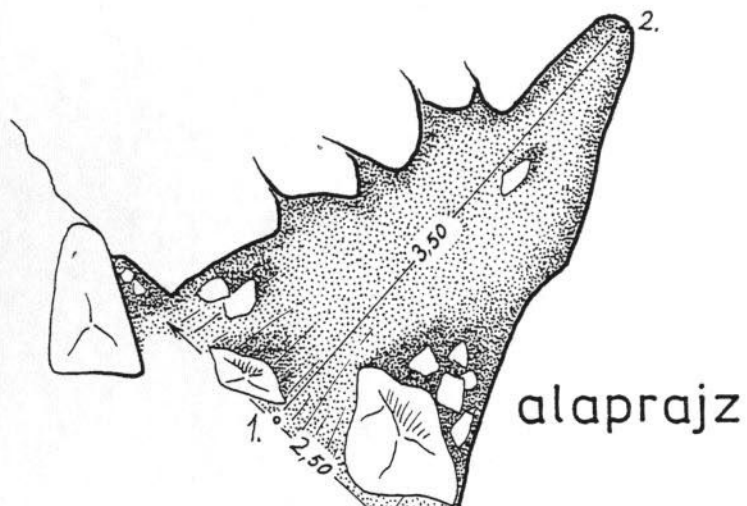
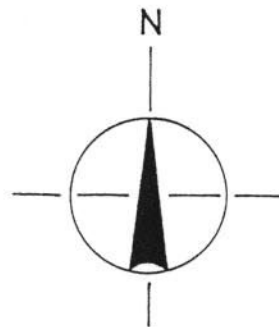
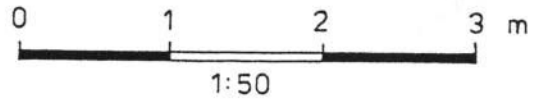
szelvények

TARNALELESZ, SZARVAS-KÖ-VÖLGY

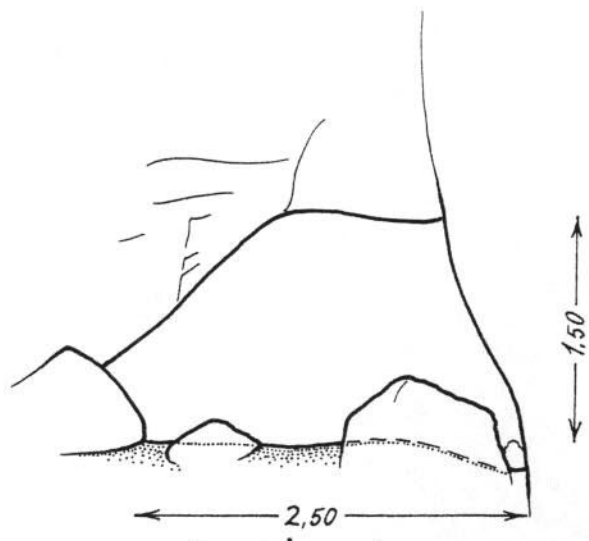
SZARVAS-KÖI-ÜREG

Felmérte: Eszterhás István és Gádoros Patrik 2003. VII. 9-én
A barlang hossza 3,50 m; függőleges kiterjedése 2,50 m

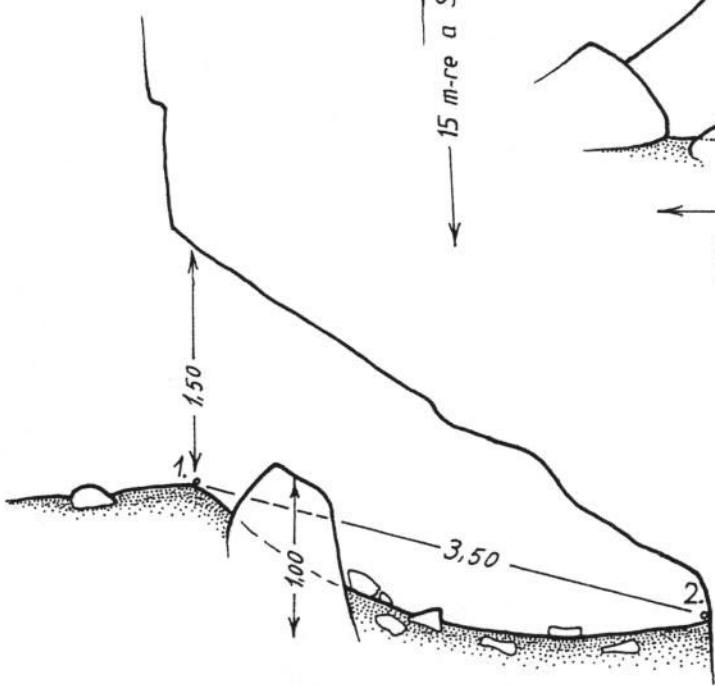

alaprajz

15 m-re a Szarvas-kői-kölyök

bejárat

hosszmetszet

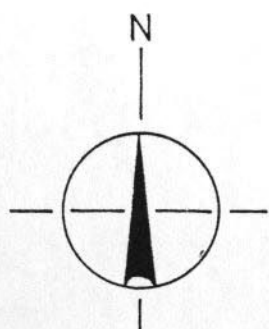
TARNALELESZ, LELESZI-VÖLGY

FARKAS-LYUKI-KÖLYÜK

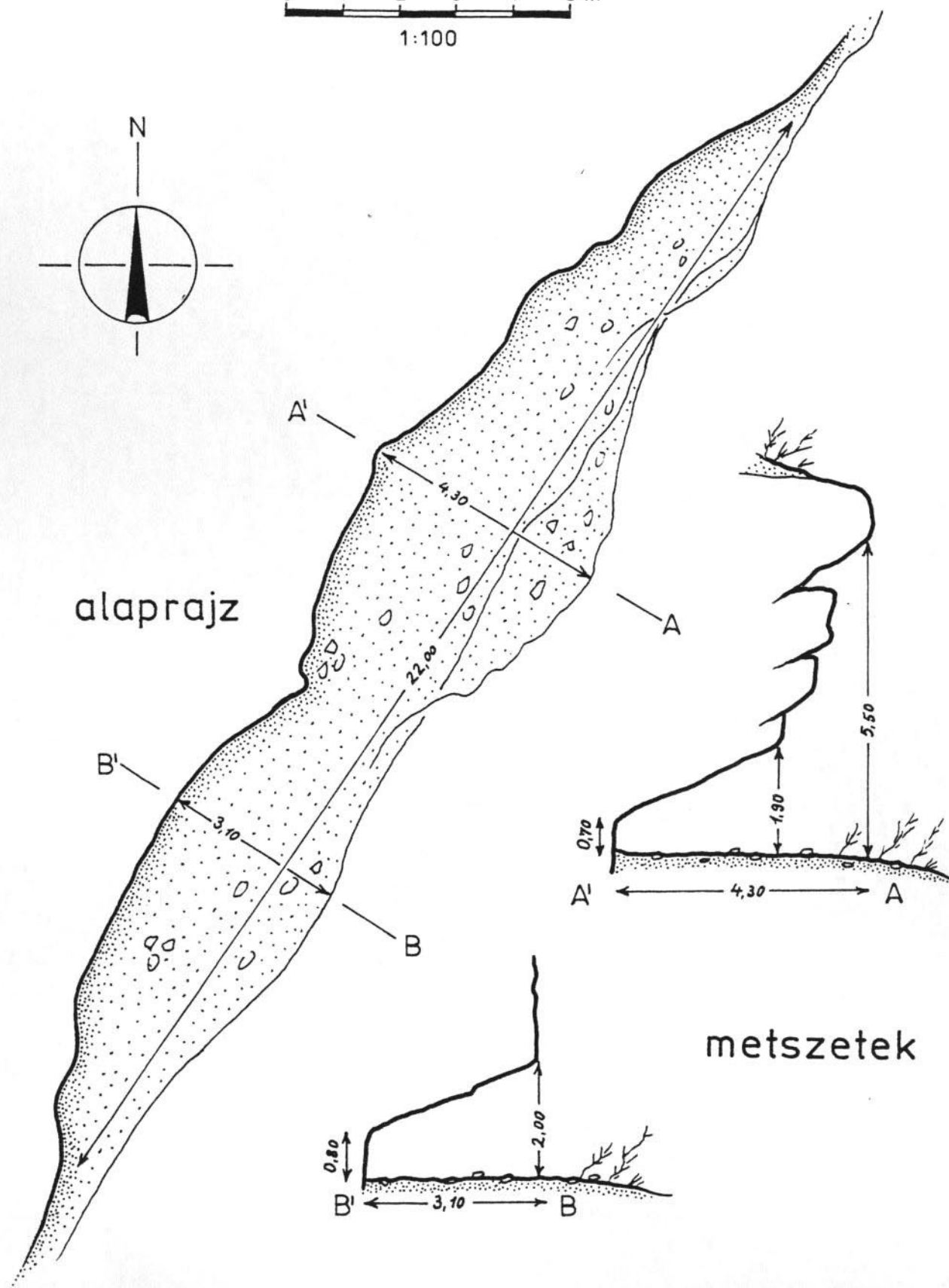
Felmérte: Eszterhás I; Gönczöl I; Nagy E; Tinn J. 1998. VII.11-én
 A barlang hossza 4,30 m, szélessége 22,00 m, magassága 2,00 m

0 1 2 3 4 5 m

1:100

alaprész

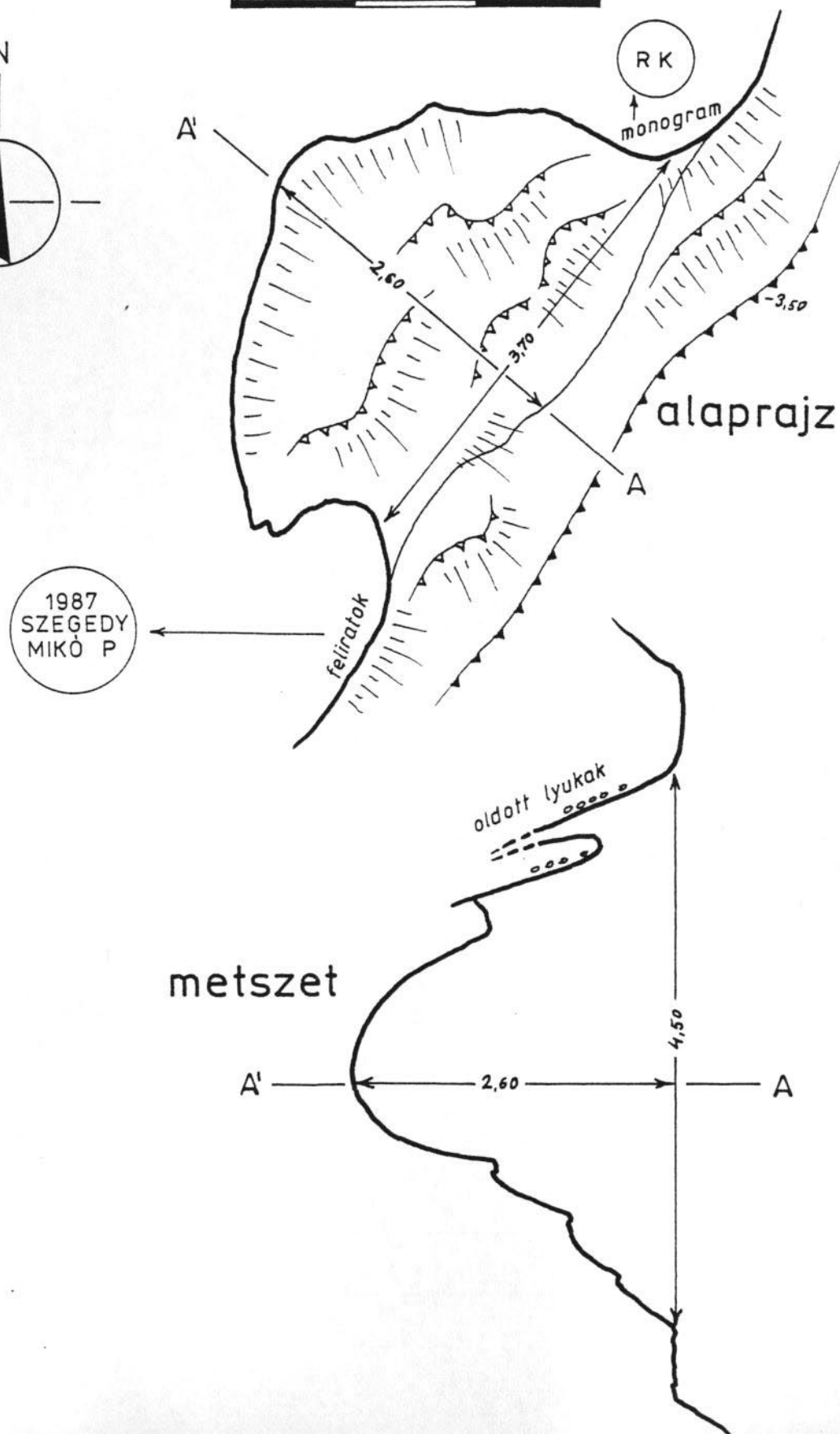
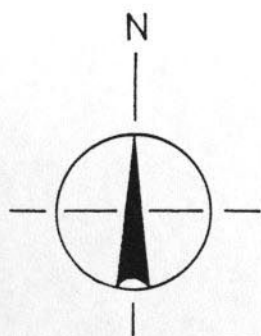
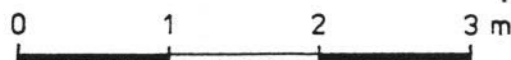

TARNALELESZ, PESKŐ

PESKŐ-BARLANG

Felmérte: Eszterhás István 1998. július 11-én

A barlang hossza 2,60 m, magassága 4,50 m, mérték 1:50

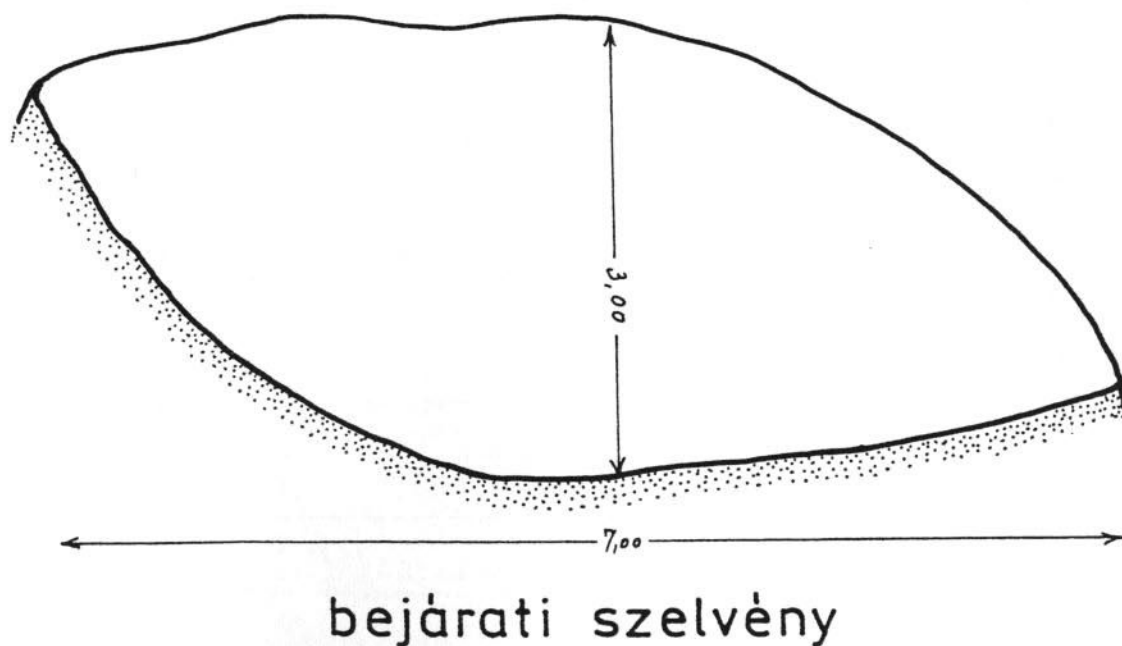
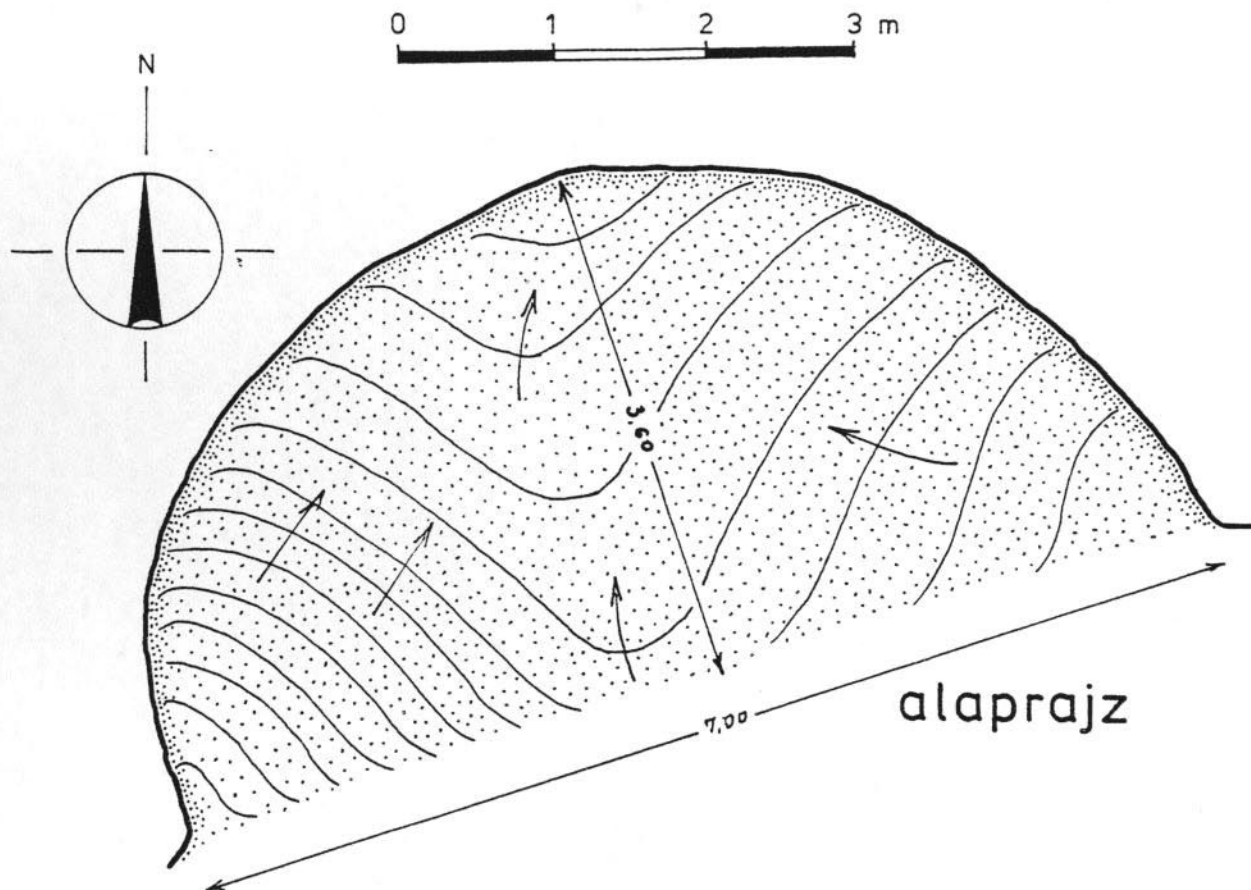

TARNALELESZ, DEBORNYA-VÖLGY

DEBORNYA-SARKÁGYI-BARLANG

Felmérte: Gádoros M; Gádoros P; Nagy E; Tinn J. 1998. VII. 9-én

A barlang hossza 3,60 m, magassága 3,00 m, mérték 1:50

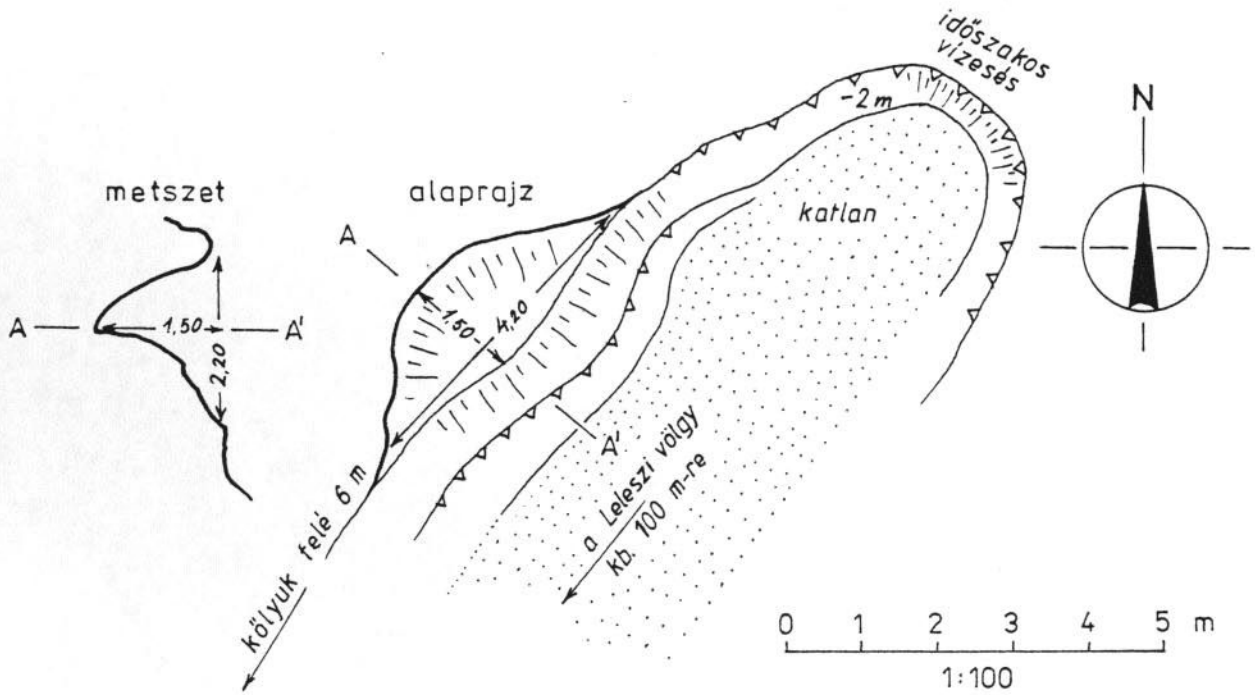

A LELESZI-VÖLGY MENTÉN LEVŐ BARLANGKEZDEMÉNYEK

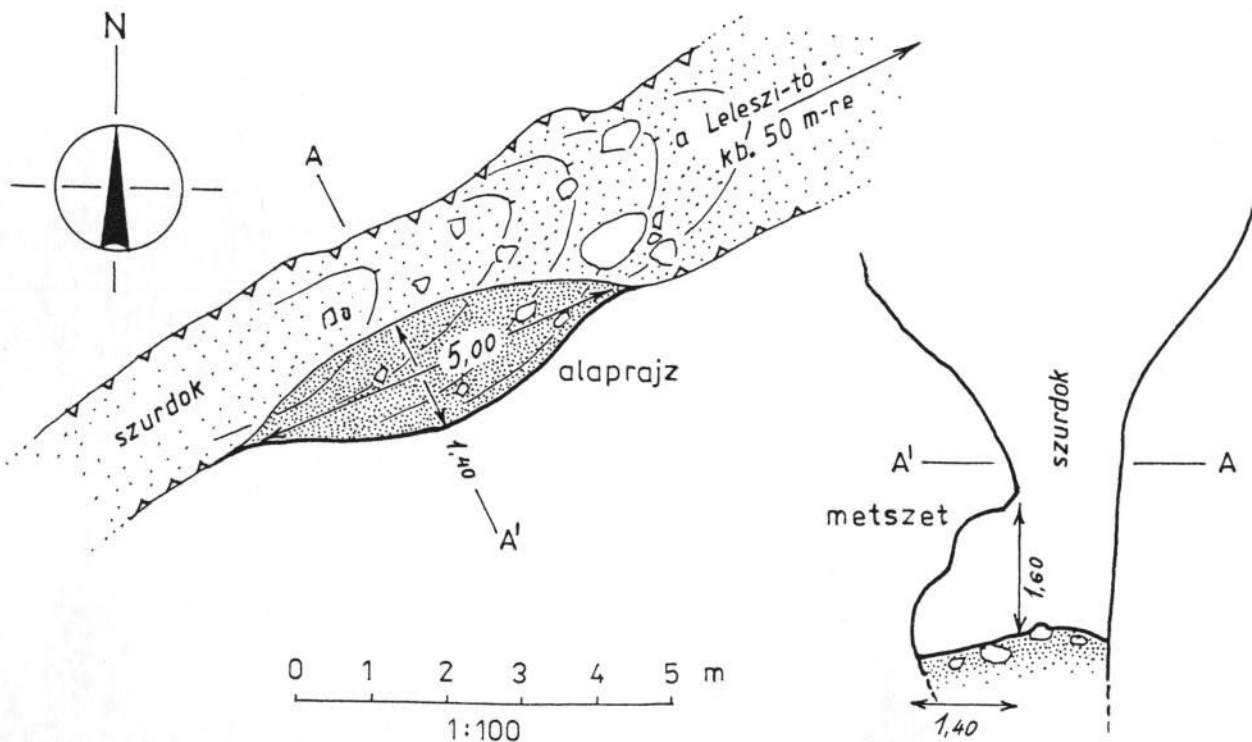
FARKAS-LYUKI-KÖFÜLKE

Felmérte: Eszterhás István és Nagy Eszter 1998. VII. 11-én

TÓ-MELLETTI-ERESZ

Felmérte: Eszterhás István és Gáboros Márk 2003. VII. 9-én

A MESTERSÉGES ÜREGEK LEÍRÁSA

Remete-forrási-pince

Arló déli /Járdánházával érintkező/ végénél indul nyugatnak az az út, amely a Gyepes-völgybe vezet. Az egynyomsávós aszfaltozott út végig vezet a Gyepes-völgyön a Kohász kék sáv turistajelzés mentén, de autóval csak Debornyatanyáig mehetünk. Itt sorompó és őrszolgálat van. Innen a nevek, az úticél és a visszaérkezés bediktálása után gyalog folytathatjuk utunkat. Az Ökör-hegy felől nehezebb terepen való gyaloglással, de minden akadékoskodás nélkül is elérhetünk a Gyepes-völgybe. A falu főútjától mintegy 8 km-re, a Gyepes-völgy felső szakaszán, a völgy jobb /délkeleti/ oldalában a Gyepes-patak medrénél /szemben a Remetei vadászlakkkal/ található a Remete-forrás. A forrás fölött mintegy 5 m-rel van a Remete-forrási-pince. Északnyugatra néző bejáratán egy vasvázás faajtó van. Az ajtón belépve egy 6,95 m hosszú boltíves folyosóba jutunk. Ennek szélessége 2,10 m, magassága 2,05 m. Első 2,50 m-e téglával van burkolva, beljebb már a homokkőbe faragott járat vezet. E folyosó végén balra egy 1 m-es beugró van. Keletkezéséről HEGEDŰS András /2001/ a következőket írja: "Található azonban a völgyben két egymáshoz igen hasonló elhelyezkedésű feltételezhetően természetes eredetű mesterségesen átalakított üreg." majd néhány sorral tovább így folytatja: "A járdánházi erdészeti építette ki és csemetetárolásra használja, de az erdészetenél is van, aki tudja, hogy eredetileg is volt a helyén egy kisebb üreg. A falubéliek egy része is mint Remete-barlang emlegeti." A mi meglátásunk szerint, amit a terep domborzati viszonyaira és a közvetlen környéken még több helyen előforduló mesterséges üregek voltára alapozunk, úgy véljük, hogy a Remete-forrási-pince a jelenlegi kiépítése előtt is

mesterséges üreg volt. Az üregre vonatkozó irodalom: ESZTERHAS-SZENTES 2003, HEGEDŰS 2001.

/leírója: Eszterhás István/

Keserútanyai-táró

A Keserútanyai-táró szintén az arlóói Gyepes-völgyben van, így hasonlóan jutunk el hozzá, mint az előbb bemutatott Remete-forrási-pincéhez. A Keserútanya szépen rendezett épületei az arlóói főúttól nagyjából 6,5 km-re vannak. Közvetlenül a tanya dél felőli kerítése mellett, attól mindössze 2 m-re, az úttól mintegy 20 m-rel beljebb van az üreg bejárata. A bejárat a Keserú-orom meredek északnyugat lejtőjének lábánál szájadzik, szélessége 3 m, magassága 1 m. A bejárat felső része egy gyökerek tartotta "földfüggöny". Bebújva egy omladékkúpra jutunk, melynek földes, köves anyaga a mennyezetről szakadozott le. A homokkőbe faragott tárót csak az omladékfülkében megtett 2,50 m után érjük el, de még a táró elején is az omladékletőn haladunk. Maga a táró egy délkelet felé tartó 35,80 m hosszú vízszintes járat. Szelvénye trapézformájú, szélessége a talpon 2 m, a főtén 1,30 m, átlagos magassága 2 m körüli. A táró végén egy 1,40 m mély kút van. A kútból manapság is dúzzad fel a víz, kitölti az egész kútszelvényt, majd átcsordulva a perem nélküli felső részen 5-10 cm vastagságban elátasztja a táró alját egészen a bejáratközeli törmelékkúpig. Innen nyilván a törmelék alatt szivárog ki a felszínen levő keserútanyai tó- és csatornarendszerbe. A tárót egykoron a bányászatban szokásos módon biztosították, mára azonban nemcsak a bordák peregtek ki, hanem a támfák nagy része is kidőlt, ennek ellenére csupán a bejárat zónában történt omlás, másutt a falak, a mennyezet épségben maradt. A táró utolsó 5-6 m-ében mind a falakat, mind a mennyezetet kalcitanyagú

készítettek. HEGEDŰS András /2001/ a következőket írja a Nagy-barlangról: "A helybéliek is csak a nagy-barlangi barlangra emlékeznek, melyben elmondásuk szerint a két világháború idején még a sorozás elől bújkálók húzódtak meg, de mára nyomtalanul beomlott." Magunk is kérdezősködtünk a Nagy-barlang felől, de csak kevés idős ember tudott valamicskét róla. Abban megerősítettek, hogy katonaszökevények búvóhelye volt, de hogy mikor készítették, mekkora volt és egyáltalán hol van a pontos helye, arra már senki nem tudott válaszolni. Az üregre vonatkozó irodalom: CARTOGRAPHIA 2002, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003, HEGEDŰS 2001.

/leírója: Eszterhás István/

Kis-barlang

A Kis-barlang völgye szintén az arlóói Gyepes-völgy felső szakaszába torkollik, nagyjából párhuzamosan a Nagy-barlang völgyével. Hasonlóan juthatunk el hozzá, mint az előbbihez. Ez a völgy is egy ott valaha létezett mesterséges üregről kapta a nevét. Az üregnek épp úgy nem akadtunk a nyomára, mint az előbbinek sem. A környékbéliek közül csak kevés embernek terjed ki arra az emlékezete, hogy egykoron itt is a katonaság elől bújkálók húzódtak meg. Az üregre vonatkozó irodalom: CARTOGRAPHIA 2002, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHAS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003, HEGEDŰS 2001.

/leírója: Eszterhás István/

Barlang-pince

Az arlóói Gyepes-völgy felső szakaszának déli oldalán egy a Vajdavár-orum felől lehúzódó és egyre alacsonyodó hát amit "Barlang"-nak neveznek. A Barlang-hátat is hasonlóan közelít-

cseppkőkéreg vonta be. A cseppkő még a néhány állva maradt támfát is bekérgezte. A mennyezetről pedig sűrűn csüngenek alá a 3-5 cm-es aktív szalmacseppkövek. Az üreg bejáratí omladékfülkéjének 2,50 m-re felboltozódó üstszerű mennyezetén /fényképről számolva/ mintegy 30 fiatal egyedből álló "denevérbölcsödét" láttunk. A táró végpontján kb. 20 kifejlett állat függeszkedett, a táróban pedig számos repülő denevért láttunk. A denevérek közül a közönségest /Myotis myotis/ és a kis patkósrórt /Rhinolophus hipposoderos/ tudtuk felismerni.

KATONA Csaba /1997/ szerint a tárót a 19. és 20. század fordulójának tájékán építették. HEGEDŰS András /2001/ azt írja, hogy "a sorozás elől itt bújkáló környékbéli bányászok vágták a II. világháború idején". Hogy valójában mikor készítették azt már meglehetősen nehéz megállapítani. A táró formájából, biztosítási módjából az viszont erősen valószínűsíthető, hogy képzett bányászok készítették. Az, hogy egy ilyen vizes táró katonaszökevények menedékhelye lett volna erősen kétséges. Az viszont sokkal valószínűbb, hogy biztos víznyerő bázis szerepét töltötte be a ma is aktív, forrásszerűen működő kútmedencével faragott táró. Az üregre vonatkozó irodalom: DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 1993, 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003, HEGEDŰS 2001, KATONA 1997.

/leírója: Eszterhás István/

Nagy-barlang

Az arlóí Gyepes-völgy felső szakaszába északnyugat felől egy kis mellékvölgy torkollik, e völgy neve a "Nagy-barlang". Hasonlóan juthatunk ide, mint az a Remete-forrási-pince esetében már említve volt. A Nagy-barlang-völgy a nevét arról a mesterségesen vágott bunkerről kapta, melyet a sorozás elől bújkálók

készítettek. HEGEDŰS András /2001/ a következőket írja a Nagy-barlangról: "A helybéliek is csak a nagy-barlangi barlangra emlékeznek, melyben elmondásuk szerint a két világháború idején még a sorozás elől bújkálók húzódtak meg, de mára nyomtalanul beomlott." Magunk is kérdezősködtünk a Nagy-barlang felől, de csak kevés idős ember tudott valamicskét róla. Abban megerősítettek, hogy katonaszökevények búvóhelye volt, de hogy mikor készítették, mekkora volt és egyáltalán hol van a pontos helye, arra már senki nem tudott válaszolni. Az üregre vonatkozó irodalom: CARTOGRAPHIA 2002, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003, HEGEDŰS 2001.

/leírója: Eszterhás István/

Kis-barlang

A Kis-barlang völgye szintén az arlói Gyepes-völgy felső szakaszába torkollik, nagyjából párhuzamosan a Nagy-barlang völgyével. Hasonlóan juthatunk el hozzá, mint az előbbihez. Ez a völgy is egy ott valaha létezett mesterséges üregről kapta a nevét. Az üregnek épp úgy nem akadtunk a nyomára, mint az előbbinek sem. A környékbéliek közül csak kevés embernek terjed ki arra az emlékezete, hogy egykoron itt is a katonaság elől bújkálók húzódtak meg. Az üregre vonatkozó irodalom: CARTOGRAPHIA 2002, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHAS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003, HEGEDŰS 2001.

/leírója: Eszterhás István/

Barlang-pince

Az arlói Gyepes-völgy felső szakaszának déli oldalán egy a Vajdavár-orum felől lehúzódnó és egyre alacsonyodó hát amit "Barlang"-nak neveznek. A Barlang-hátat is hasonlóan közelít-

hetjük meg, mint a Gyepes-völgy előbb említett objektumait. A Barlang-hát homokkővébe is véstek egykoron üreget, de hogy mikor, kik és miért, azt nem sikerült megtudnunk. A helyszíni bejárás során üregnek már semmi nyomát nem tapasztaltuk. Csak valószínűsíthetjük, hogy ez az üreg is katonaszökevények menedéke lehetett. Az üregre vonatkozó irodalom: CARTOGRAPHIA 2002, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, HEGEDÜS 2001.

/leírója: Eszterhás István/

Török-bunker

A bükkszenterzsébeti templomtól nagyjából 2 km-rel észak-északnyugatra van a Buknásza-dűlő elvadult kultúrtája. Úton csak a terület széléig tudunk menni akár Bükkszenterzsébet felől, akár Tarnalelesz felől igyekszünk megközelíteni. Az elvadult gyümölcsös horhosokkal szabdalt, bozóttal benőtt területén egy partoldalban van a Török-bunker. A Barlanglakásról Bozó Lászlótól hallottunk, majd olvastunk /BOZÓ 1996/, ő is kalauzolt el hozzá. Elnevezését a Bozó által is leírt szájhagyomány szerint a török uralom után visszamaradt és itt lakó törökökről kapta. "A török kiűzése után itt maradt török bújdosók ebben a szikla-barlangban laktak több évtizedig. A helyi lakosság a következőképpen szerzett tudomást róluk. Ha háziállatokból, vagy lakosokból valaki e völgybe ment, azok nyomtalanul eltűntek. A lakosságot ennek titka foglalkotatta, ezért felkészült a rejtély felderítésére. Távolról történő figyelés mellett egy beteg tehenet hajtottak a völgy bejáratáig és látták, hogy török viseletben lévő emberek hajtották tovább. Ezt követően a lakosság körében évszázadokra elterjedt az a szabály, hogy a völgy környékét nem szabad megközelíteni, mert ott élnek a török bújdosók. A rossz gyerekeket szüleik a Kiskővölgybe való elvitellel fenyegették meg, így térítették rendre, fegyelemre még az 1800-as évek végén

is." Bozó László elmondása szerint még 1944-ben is rejtőzködtek katonaszökevények az üregben.

A barlanglakás délnyugatra néző bejárata a frontról lepergő törmeléktől erősen feltöltődött, mindössze 60 cm magas, 160 cm széles résen lehet bebújni a lekerekített sarkú, téglaműanyag formájú helyiségbe. Ennek hossza 4,60 m, szélessége 3,10 m, jelenlegi magassága 1,80 m. Az eredeti magasság valamivel több lehetett, de a bejáraton befolyó törmelék a padlószintet is relatíve megemelte. Az üregben amatőr ásatási nyomok látszanak. Ha az eredetmonda igaz, akkor meglepően hosszú ideje létezik ez a homokkőkunyhó, bár a katonaszökevényekről szóló elbeszélések reálisabbnak tűnnek, mint a bújdosó törökök ottléte. Az üregre vonatkozó irodalom: BOZÓ 1996, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003.

/leírója: Eszterhás István/

Sziklakápolna

Az istenmezejei Sziklakápolna a falu északnyugati részén, a Béke út 226. számú házával szemben, a "Noé szőlőjének" nevezett homokkő-sziklaformáció aljában van. Készítésének ideje ismeretlen, de az 1720-as években már említik létezését /Egri Érseki Levéltár archvet. no. 934/. A teljes, Szent László tiszteletére szentelt templom két részből állt, oltár része a sziklába lett faragva, előtte pedig épített rész is volt és tőle a távolabbi faluban fából ácsolt harangtorony /harangláb/ tartozott még hozzá /anoním 1746/. Érdekes idézni a Felsőhevesi Esperesi Kerület 1807 és 1851 közti jegyzőkönyveiből, melyek Sziklakápolna állapotával foglalkoznak: "...felszerelése nincs, csak két rongyos kazula. A hajó Diocletian idejéből való barlang benyomását kelti. Kegyúr nincs, földesúr meg sok is, de ezek sze-

gények. Miután az országút mellett fekszik, megbotránkozást kelt, inkább vadak istállója és latrok barlangja. Sötét, nedves, a szentélyben százlábú férgek még mise közben is felmásznak az oltárra és a ruhákat piszkítják." Templomként valószínűleg 1854-ig használták, mert ekkor szentelték fel a ma is meglévő, épített templomot. Ezt követően a Sziklakápolna épített előtere megsemmisült, a sziklába vésett szentélyből a berendezési tárgyakat elvitték és az üreg részben feltöltődött. Jelenleg az egykori szentély kitisztított állapotban van, alacsony, egyszerű, de oda illő farács választja el a parkosított előtértől.

A Sziklakápolna meglévő 4,40 m széles, 2,40 m magas szája délnyugat felé néz. A jelenlegi bejárat felett a sziklafalban még látszik az a lyuk, amely az egykor volt épített előrész födémszerkezetét biztosította. Lejtős törmelékkúpon mehetünk be az 5,70 m széles, 6 m hosszú és 2,70 m magas üregbe. Ennek a jobb oldali részében a boltozatosra faragott apszis van. Az üreg bal oldali része szögletesre faragott, melynek bejárat melletti falában kisebb, ívesre faragott "lyuk" a külszínre nyílik. A feltöltődés előtt alighanem ablak lehetett. Az üregre vonatkozó irodalom: DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, DERCSÉNYI-VOIT 1978, ESZTERHÁS 2000-a, 2000-b, 2002, 2003, ESZTERHÁS-SZENTES 2003, anoním 1772, 1776.

/leírója: Eszterhás István/

Szénlopó-táró

Istenmezejéről a nyugat felől a Tarnába torkolló Kajrapatak melletti kocsiúton 5 km megtétele után érjük el a bagolytanyai Téry Ödön kulcsosházat. Innen tovább is nyugatra tartva a patak mellett haladó, Bárnára vezető dózerúton tegyük meg további 1800 m-t, majd dél felé a meredek partoldalon ereszked-

jünk le a Rákos-patak medréhez, ott ahol a Kopasz-orom felől jövő névtelen patak beletorkollik. A két patak összefolyásától 20 m-rel kelet felé /a folyásirányba/ található az itt függőleges partoldal aljában a Szénlopó-táró szája. Az üreg 2,30 m széles, 1,50 m magas szája dél felé néz, belőle az aljzaton vékony vízerecske csordogál ki. A bejáratot egy vízszintes, nagyjából észak felé tartó, jobbra enyhén ívelt, 15,60 m hosszú táró követi. A táró a bányákban megszokott trapéz-szelvényűre van faragva, a talpon nagyjából 2 m széles, a főtén 1,50 m, magassága viszont alacsonyabb a szabványnál, csak 1,50 m. Ez utóbbi méret valószínűleg azért ennyi, mert a táró alja erősen fel van töltődve homokos iszappal, melyen még 5-15 cm vastagságú, lassan kifelé áramló víz is van. A táró vége egy 60 cm magas, 1 m-t toványuló asztalszerű padban végződik. A szürke homokkő-falakat és a mennyezetet az első 2,50 m-t leszámítva mindenütt kalcitanyagú cseppkő kéregzi, a mennyezetről pedig sűrűn csüngenek alá a 3-5 cm hosszúságú szalmacseppkövek. Ez nem is csoda, hiszen a befoglaló homokkő 20-22 %-ban tartalmaz meszet és a felülről, valamint a végpont felől erős vízkínálat van, úgyhogy sűrű csepegés észlelhető a mennyezeten és mozgó vízhártya minden felületen. Az így összegyűlő víz aztán az aljzaton képez lassan kifelé áramló egybefüggő tócsát. Az üreg hőmérséklete /2003. VII. 5-én/ 11,5 °C volt a patakpartaon mért 20,4 °C-al szemben. Az üregben több ízeltlábút is láttunk, de csak a kutyabenge-araszoló lepkét /*Triphosa dubitata*/ ismertük fel és észleltünk még sok repülő kétszárnyút /*Diptera*/.

A tárót hozzávetőleg 70-80 éve készítették mint illegális szénkutató feltárást. A környéken több ilyent is hajtottak szabadidejükben a bányászok. Valószínűleg rájöttek, hogy rossz helyen keresgélnek, vagy rajtakapták őket, ezért félbehagyták azt.

Úgy tűnik biztosító ácsolatot nem használtak. A táró szájához az idő teltével sok földes törmelék sűvadt, így azt majdnem teljesen feltöltötte. 1998-ban Orosz Mihály salgótarjáni barlangkutató bontotta ki társaival az eltömedékelt bejáratot és csapolta le az üreget akkorra már egyharmad magasságig kitöltő víz nagy részét. Az üregre vonatkozó irodalom: BUDA 2003, ESZTERHÁS 2003, ESZTERHÁS-SZENTES 2003.

/leírója: Eszterhás István/

Őr-hegyi pincék és istállók

Szajla keleti részén emelkedik a 188 m magas Őr-hegy /vagy Nagy-halom/. A monda szerint Attila harcosainak őrhelye volt, más fantáziadús "történet" szerint itt van magának a hun fejedelemnek a sírhelye is. A kis hegy üregeit még nem volt alkalmunk felkeresni, csak a Barcza-Vigyázó-féle útikönyvben olvastunk egy rövid mondatot róluk: "A község közelében van a mintegy 100 m magas Őr-hegy ... oldalába pincék és istállók vannak vágva, tetejéről szép kilátás nyílik." Az üregre vonatkozó irodalom: BARCZA-VIGYÁZÓ 1930.

/leírója: Eszterhás István/

ARLÓ, GYEPES-VÖLGY

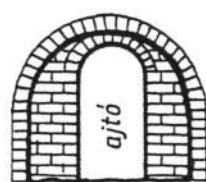
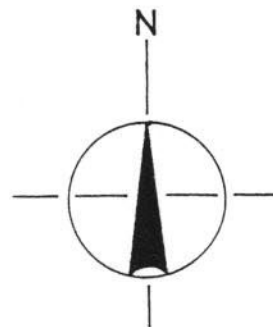
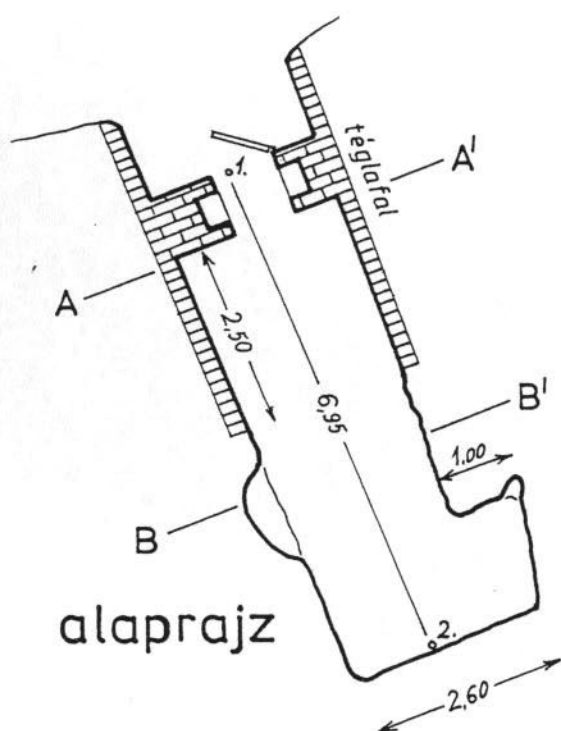
REMETE-FORRÁSI-PINCE

Felmérte: Eszterhás István és Gáboros Márk 2003. VII. 10-én

A pince hossza 7,95 m; magassága 2,05 m

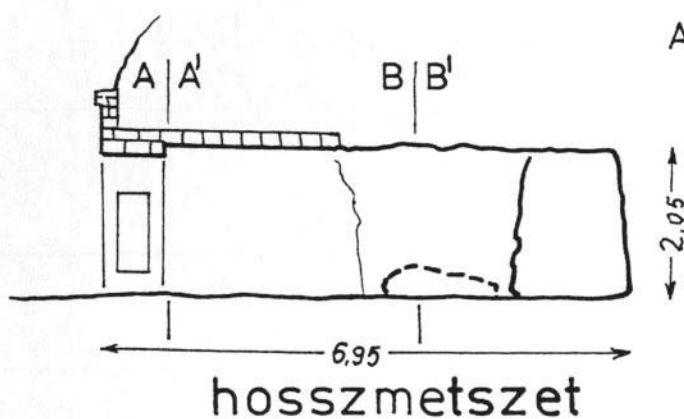
0 1 2 3 4 5 m

1:100

A ← 2.20 → A'   B ← 2.10 → B'

szelvények

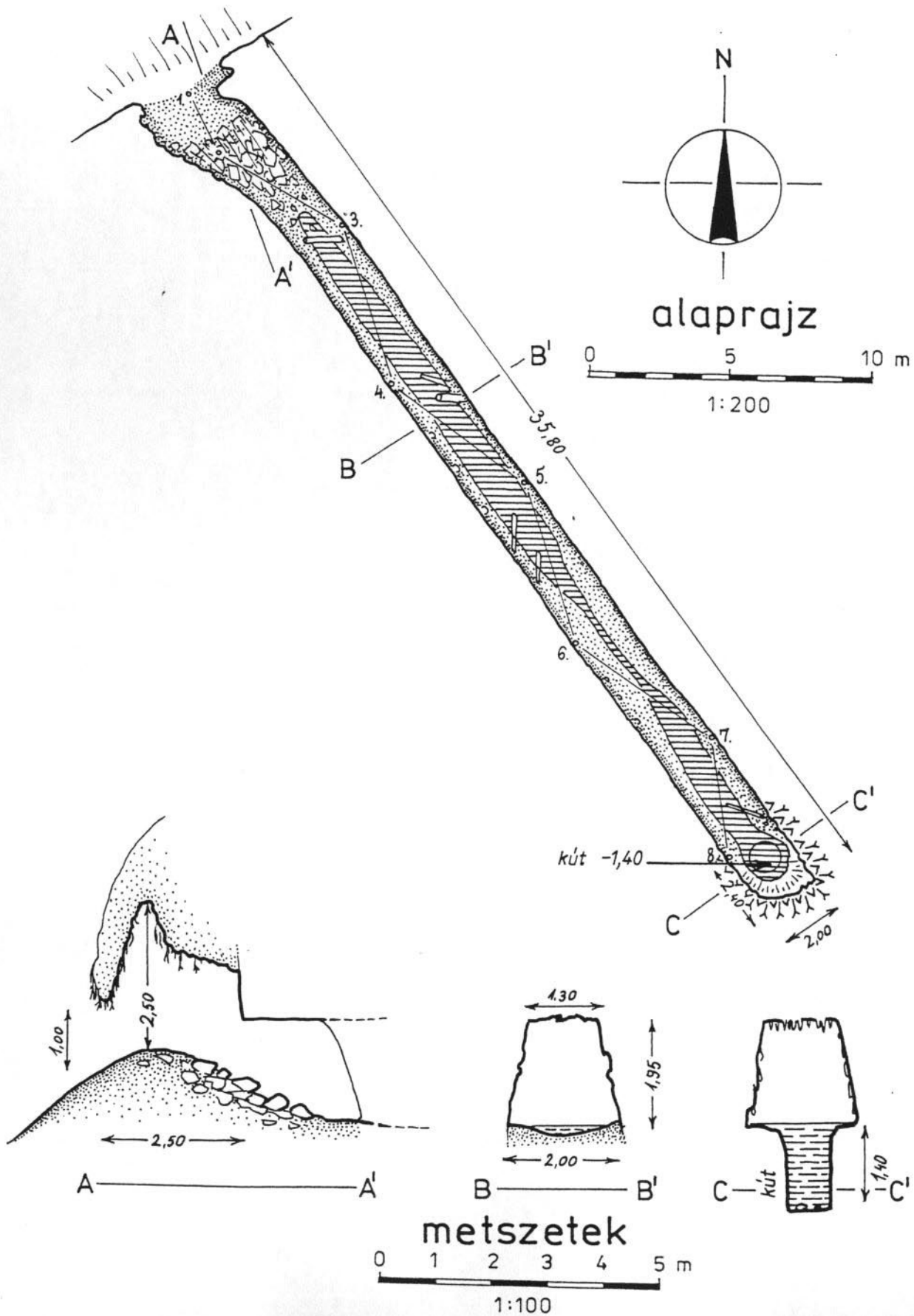

hosszmetszet

ARLÓ, GYEPES-VÖLGY

KESERÜTANYAI-TÁRÓ

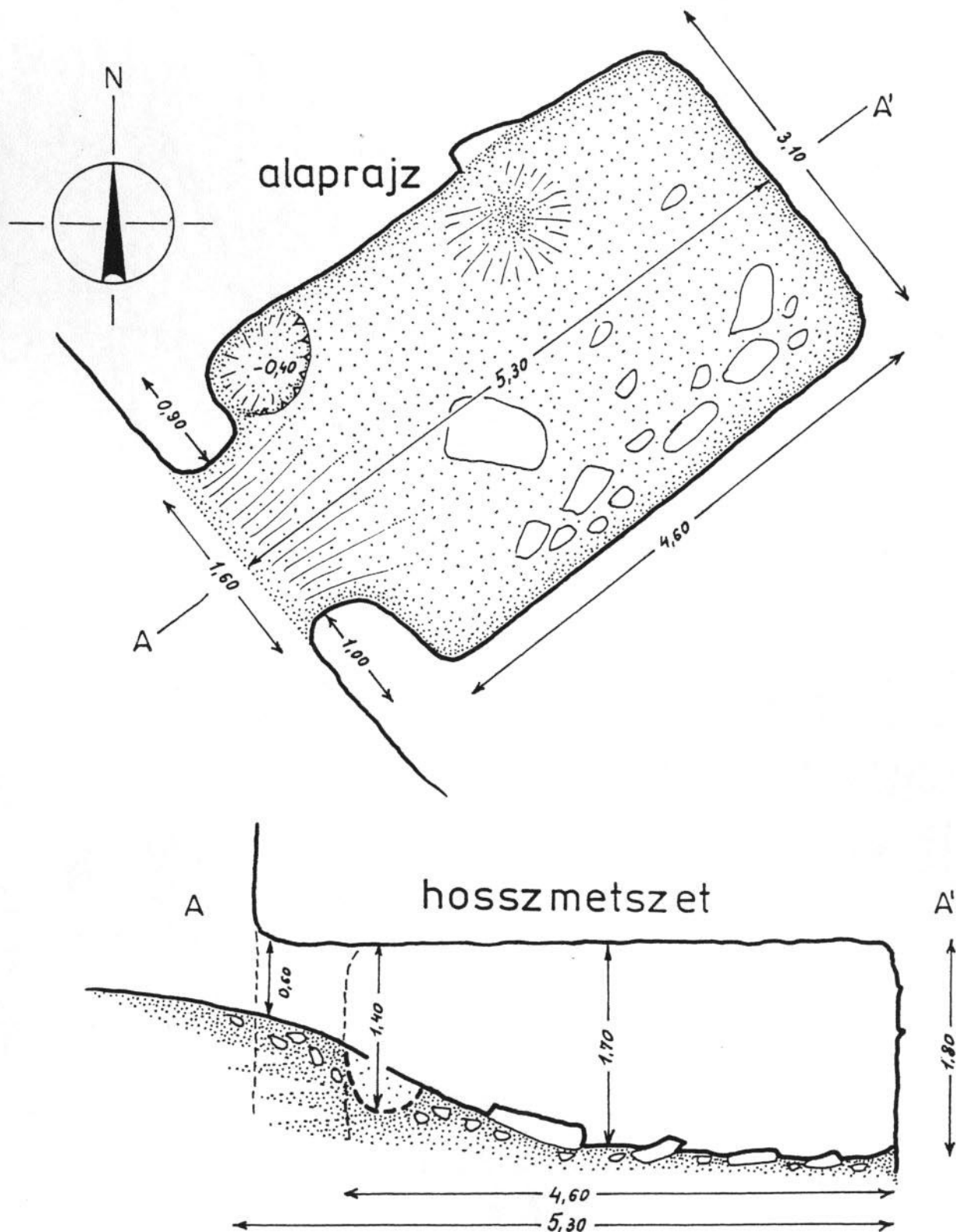
Felmérte: Eszterhás I. Gáboros P. Gáspár I. 2003. július 10-én
 A táró hossza 35,80 m, szélessége 2,00 m, magassága 1,95 m

BÜKKSZENTERZSÉBET, BUKNÁSZA

TÖRÖK-BUNKER

Felmérte: Eszterhás I, Gönczöl I, Gönczöl T. 1998. VII. 10-én
 Az üreg hossza 5,20 m, magassága 1,80 m, mérték 1:50

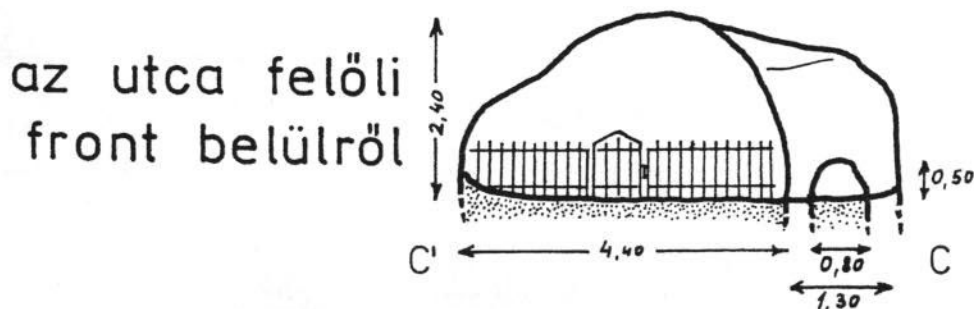
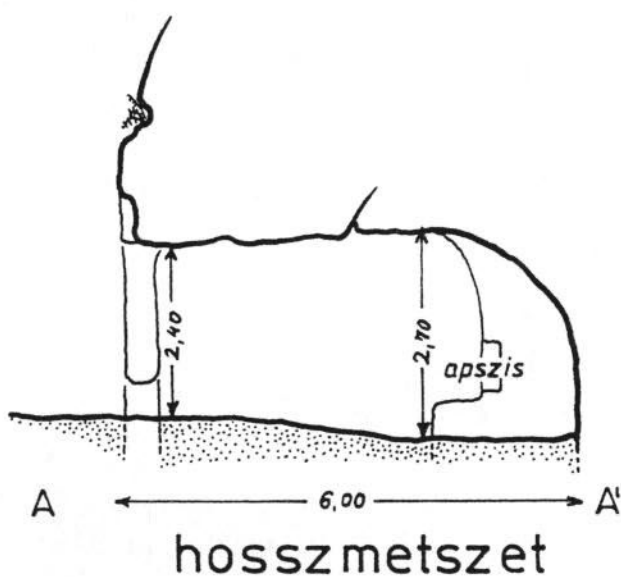
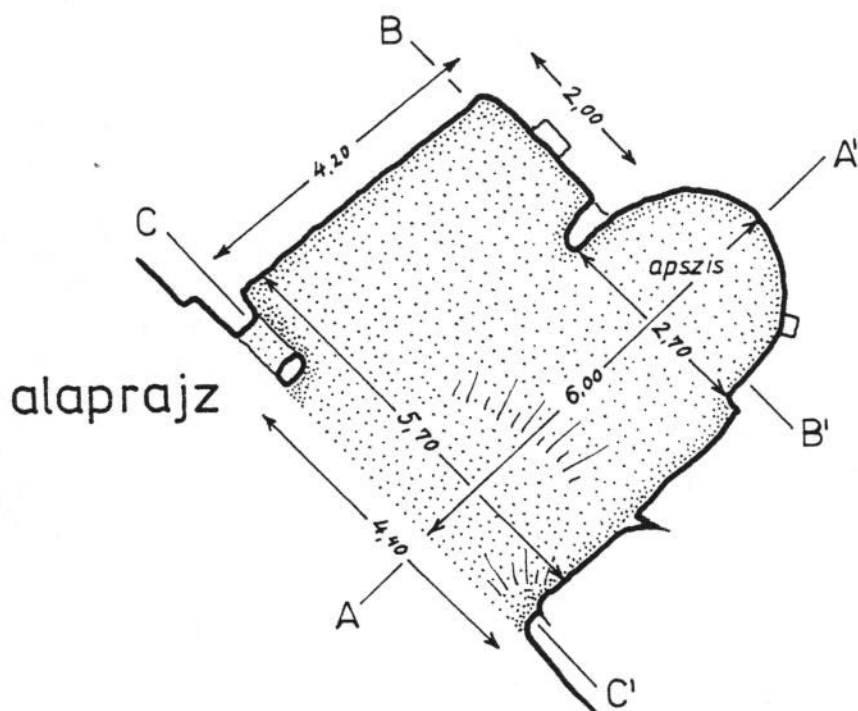
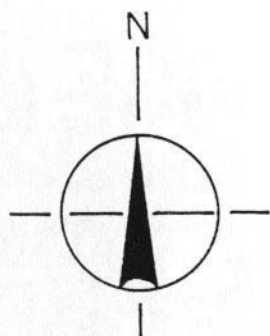

ISTENMEZEJE, NOÉ SZÖLŐJE
a Béke u. 226. sz. házzal szemben

SZIKLAKÁPOLNA

Felmérte: Eszterhás I, Gönczöl I, Gönczöl T. 1998. VII. 9-én
A sziklaüreg hossza 6,00 m, magassága 2,70 m, mérték 1:100

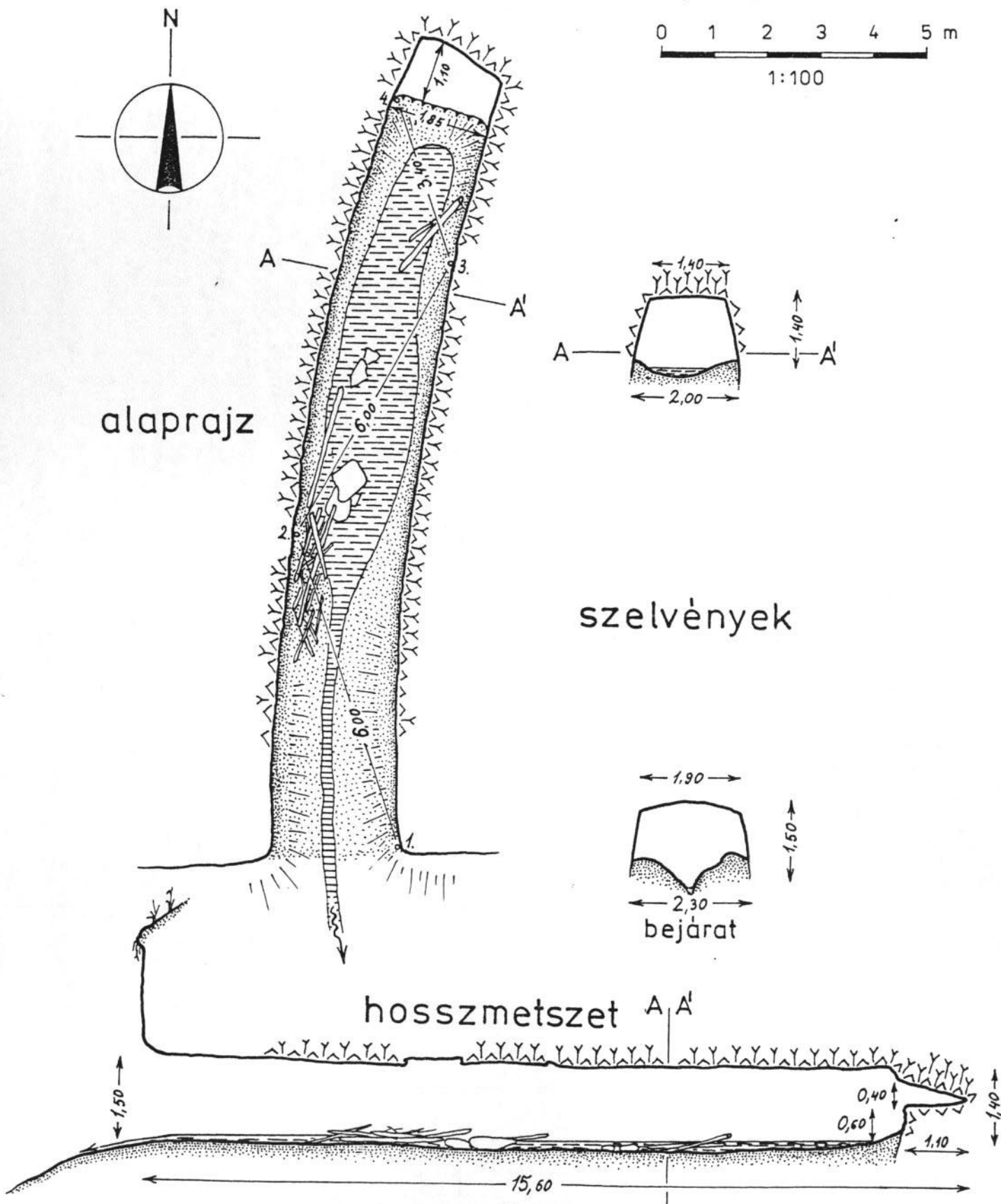
0 1 2 3 4 5 m

ISTENMEZEJE, RÁKOS-VÖLGY
SZÉNLOPÓ-TÁRÓ

Felmérte: Eszterhás István és Luppej Nóra 2003. július 5-én
 A táró hossza 15,60 m; szélessége 2,10 m; magassága 1,50 m

IRODALOMJEGYZÉK

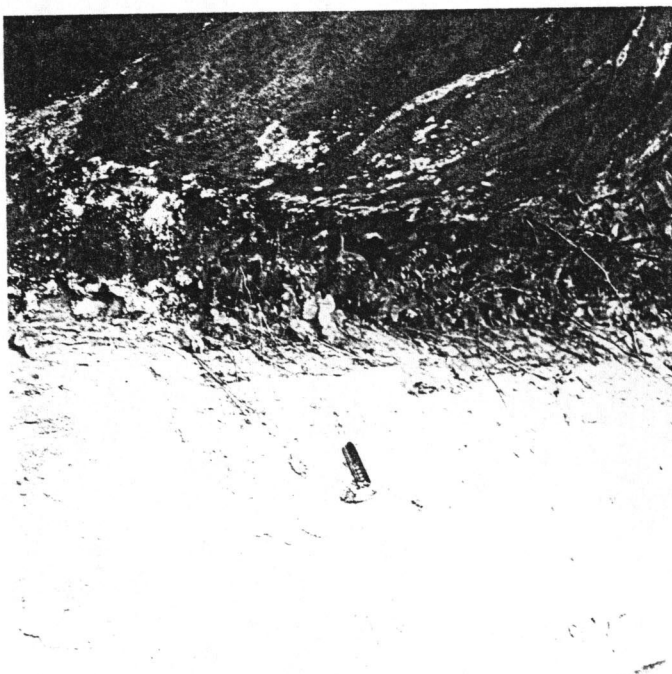
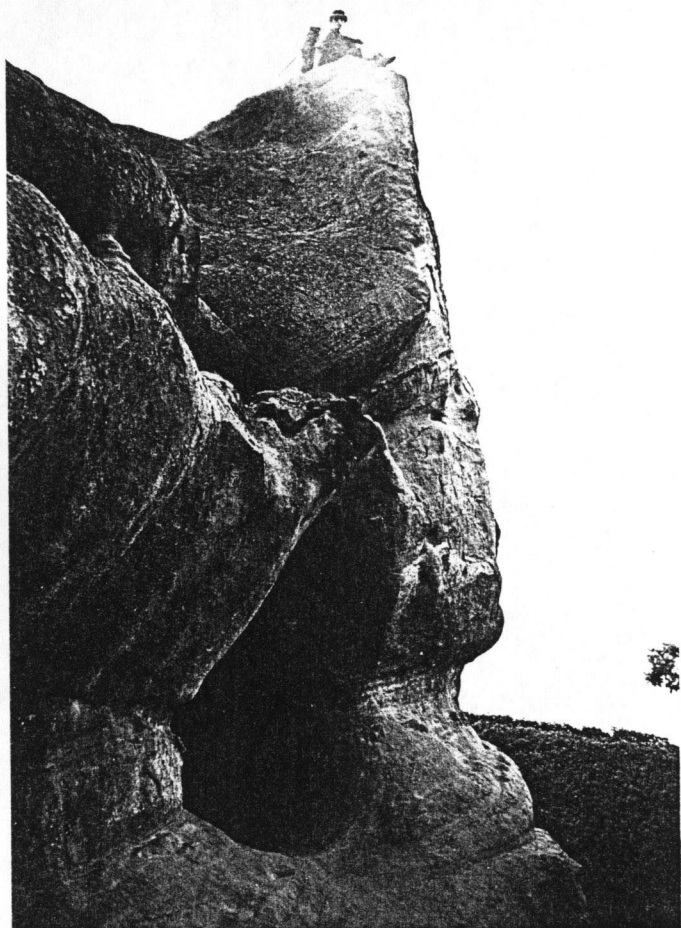
- BÁLDI T./1971/: A magyarországi alsómiocén - Földtani Közlöny
101. köt. Budapest p. 85-90
- BÁLDI T./1998/: Magyarország epikontinentális oligocén képződmé-
nyeinek rétegtana - in Bérczi-Jámbor: Magyarország geológiai
képződményeinek rétegtana - a MOL és a MÁFI kiadványa, Buda-
pest p. 419-435
- BÁLDI-RADÓCZ /1971/: Die Stratigraphie der Egerien- und Eggenbur-
gien-Schichten zwischen Bretka und Eger - Földtani Közlöny
101. köt. Budapest p. 130-159
- BARCZA-VIGYÁZÓ /1930/: A Mátra részletes útikalauza - a Turista-
ság és Alpinizmus Kiadó, Budapest p. 172
- BERGGREN, W. A./1971/: Neogene chronostatigraphy, planctonic fora-
miniferal zonation and the radiometric time scale - Földtani
Közlöny 101. sz. Budapest p. 162-169
- BOZÓ L./1996/: Tarnalelesz község története - a Tarnaleleszi Ön-
kormányzat kiadványa, Tarnalelesz p. 118-121
- BUDA L./2003/: Cseppköves titkok - Nógrád Megyei Hírlap /aug. 4./
Salgótarján p. 2
- BULLA L./1964/: Magyarország természetföldrajza - Tankönyvkiadó,
Budapest p. 156-157
- BUTTZER, K. W./1986/: A földfelszín formakincse - Gondolat Kiadó,
Budapest p. 65-71
- CARTOGRAPHIA /2002/_ A Karancs, a Medves és a Heves-Borsodi-domb-
ság turistatérképe - Cartographia Kft. turistatérkép sorozá-
tának 11. sz. térképe, Budapest
- DÉNES Gy./1975-a/: Barlangok az Ózdi-Bükkben - kézirat a Meteor
Tájékoztatóban az MKBT és a BI adattárában, Budapest
- DÉNES Gy./1975-b/: A Peskő helynév és a tarnaleleszi Peskő barlang-
jai - Karszt és Barlang I-II. füzet, Budapest p. 25-28

- DÉNES Gy./1977-a/: A Bükk-vidék barlangjai - in Hevesi: Bükk uti-
kalauz Sport Kiadó, Budapest p. 55 és 191
- DÉNES Gy./1977-b/: The caves of Hungary - Karszt és Barlang /Spec.
Issue/, Budapest p. 20 és 26
- DÉNES Gy./1998/: A borsodnádasi Kőpes barlangja - Barlangkutatók
Szakmai Találkozója, Miskolc-Egyetemváros
- DÉNES Gy. /1999/: Kőpes/t/ helynév Borsodnádasi határában - Név-
tani Értesítő 21. sz. Budapest
- DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN /1998/: A Bükk-vidék nemkarsztos bar-
langjai - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvé-
ben az MKBT és a BI adattárában, Budapest p. 115-270
- DERCSÉNYI-VOIT /1978/: Heves megye műemlékei III. - Akadémiai Ki-
adó, Budapest p. 311-315
- ESZTERHÁS I./1993/: Magyarország nemkarsztos barlangjainak lajst-
roma - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében
az MKBT és a BI adattárában, Budapest p. 41-68
- ESZTERHÁS I./2000-a/: Erwähnungen und Beschreibungen der vulkani-
scher Höhlen Ungarns aus dem 18. Jahrhundert - Jahresbericht
der Höhlenforschergruppe Rhein-Main, Frankfurt a.M. p. 17-23
- ESZTERHÁS I./2000-b/: Magyarország nemkarsztos barlangjai - kéz-
irat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és
a BI adattárában, Budapest p. 270-273
- ESZTERHÁS I./2002/: Sziklakápolnák és barlangmonostorok - kézirat
a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI
adattárában, Budapest p. 69-87
- ESZTERHÁS I./2003/: Beszámoló a Vajdavár-vidéken tartott 19. Vul-
kánszpeleológiai Táborról - MKBT Tájékoztató /szept-okt./
Budapest p. 6-7
- ESZTERHÁS-SZENTES /2003/: Magyarország nemkarsztos barlangjai -
digitális kataszter, a szerzők összeállítása CD-n, Bad Vilbel-
Isztimér
- HAMMOND, E. H./1964/: Analysis of propertis in land from geogra-
phy: application to broadscale land from mapping - Annals.
Association of American Geographers 54. w. New York p. 11-18

- HÁMOR G./1998/: A magyarországi miocén rétegtana - in Bérczi-Jám-
bor: Magyarország képződményeinek rétegtana - a MOL és a MÁFI
kiadványa, Budapest p. 437-452
- HÁMOR-JÁMBOR /1971/: A magyarországi középmiocén - Földtani Köz-
löny 101. köt. Budapest p. 91-102
- HEGEDŰS A./2001/: Az Ózd-Pétervásárai-dombság barlangjai - Karszt-
fejlődés VI. a Berzsenyi Dániel Főiskola Földrajzi Tanszéké-
nek kiadványa, Szombathely p. 281-289
- HEVESI A./2002/: A Bükk-hegység földrajzi helyzete, Feszínfejlődés
- in Baráz: A Bükki Nemzeti Park - a BNP Igazgatóságának kiad-
ványa, Eger p. 16 és 84-85
- JUHÁSZ Á./1987/: Évmilliók emléke - Gondolat Kiadó, Budapest p. 88,
244-246 és 453
- KATONA Cs./1997/: Homokkövek cseppkövei - Természet Világa /aug./
Budapest p. 336-337
- PÉCSI M./1967/: Reliefenergia - in Radó: Magyarország Nemzeti At-
lasza - Kartográfiai Vállalat, Budapest p. 5 és 20
- PRAKFALVI P./2000/: A Karancs-Medves Tájvédelmi Körzet földtani
felépítése az újabb kutatások tükrében - Nógrádi Értékekért,
Salgótarján, p. 18-22
- STRIEBEL, T./1995/: The Genetic Classification of Some Types of
Non-karstic Caves - Proceedings of International Working
Meeting Preserving of Pseudokarst Caves, Rimavská Sobota -
Salgótarján p. 46-57
- SZÉKELY A./1958/: A Tarna-völgy geomorfológiája - Földrajzi Érte-
sítő VII. Budapest p. 389-414
- TURISTA MAGAZIN /2003/: A leleszi Nagy-völgy és a Nagy-kő - Turista
Magazin, Budapest p. 16
- anoním /1746/: Canonica visito - kézirat az Egri Érseki Levéltár-
ban, Eger /no. 937/
- anoním /1772/: Heves megyei közigazgatási iratok - kézirat a Heves
Megyei Levéltárban, Eger /181-B/

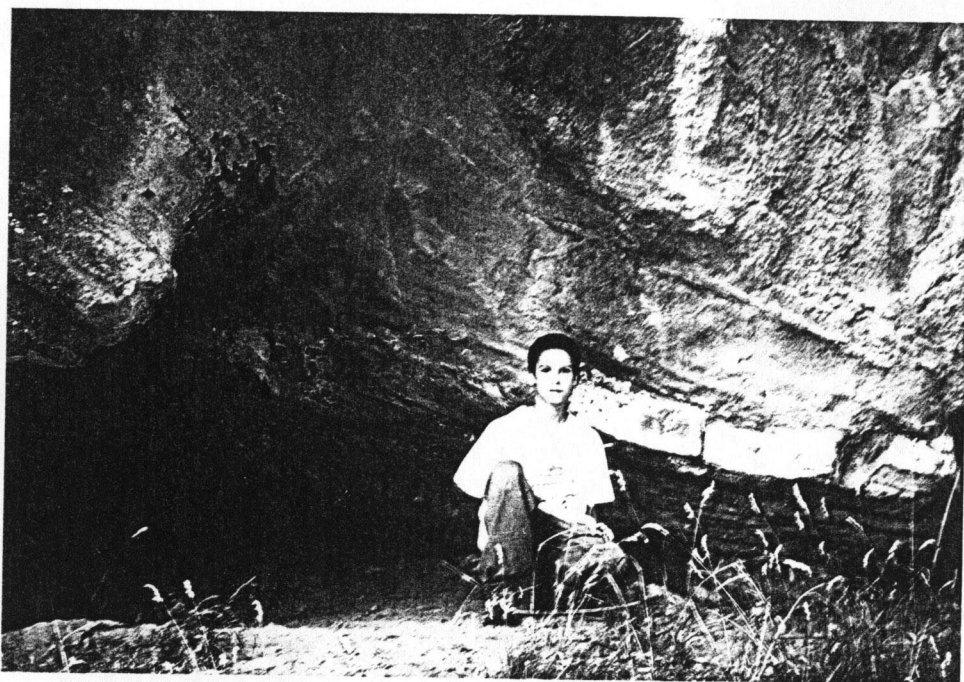

A Nagy-Lyukas-kő barlang-
ja egy lazább kötésű
homokkőréteg vonalában
szájadzik

A barlang kialakulását segítette
az alatta levő vízzáró réteg is,
amely visszadúzzasztotta a szivár-
gó vizet és így a homokkő meszes
kötőanyagának kioldására kénysze-
rítette azt

A Szarvas-kői-kőlyuk bejárata

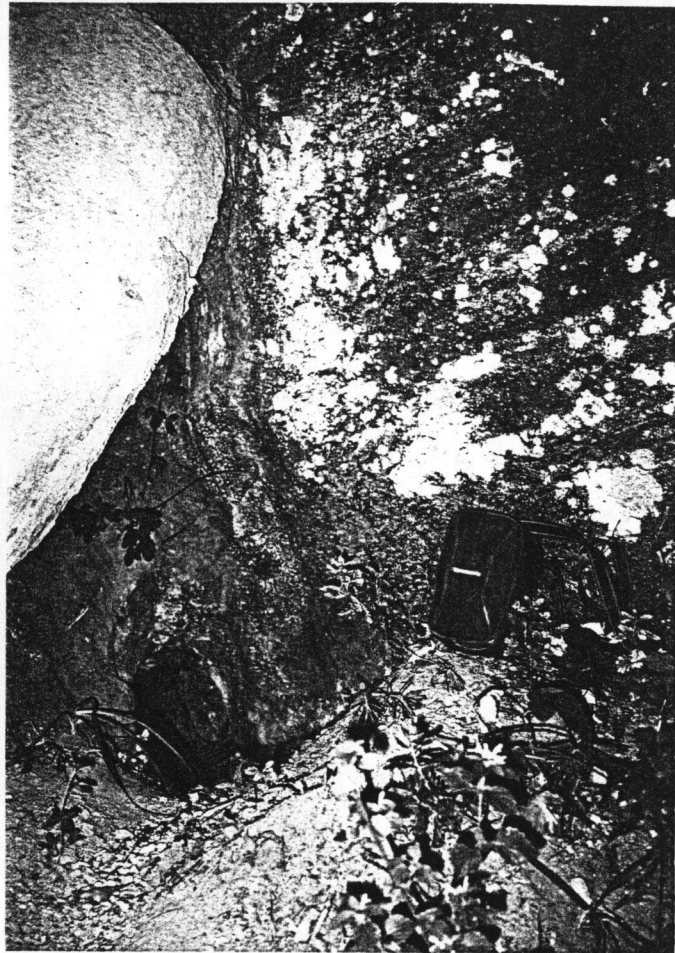
A bejáratot egy 14,5 m hosszú folyosó követi

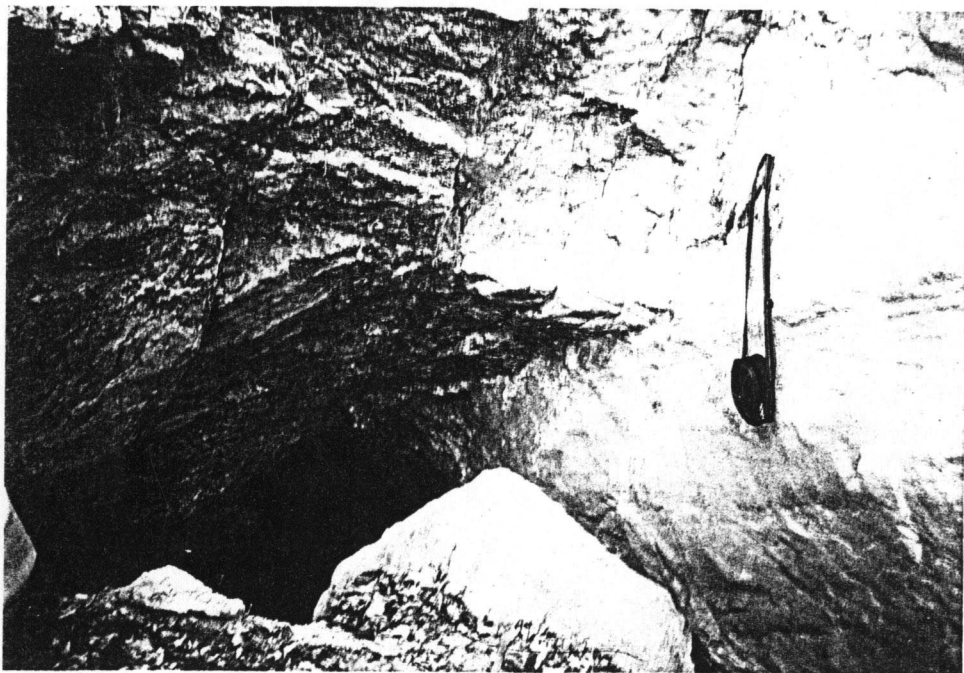
A Szarvas-kői-kőlyuk folyosója egy lazább kötésű
homokkőréteg mentén alakult

A főfolyosó végéhez egy omladékos
mellékág kapcsolódik

A alkalmi vízfolyások a sziklafal
aljában levő nyíláson a Szarvas-
kői-kőlyukba jutnak

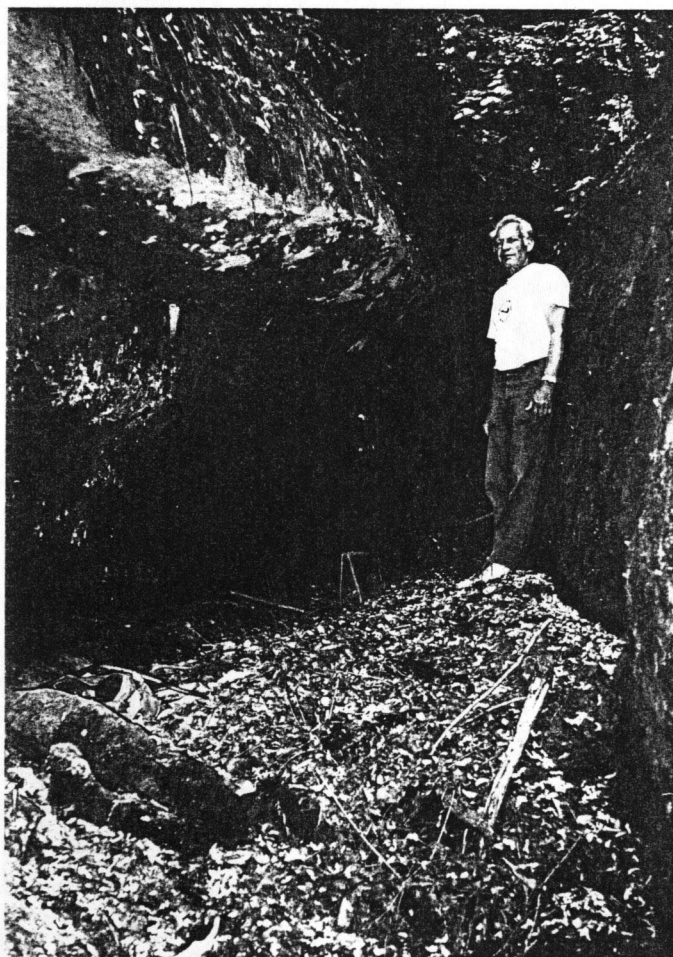

A Szarvas-kői-üreg tektonikus elmozdulás mentén
kőzetlészakadozással keletkezett

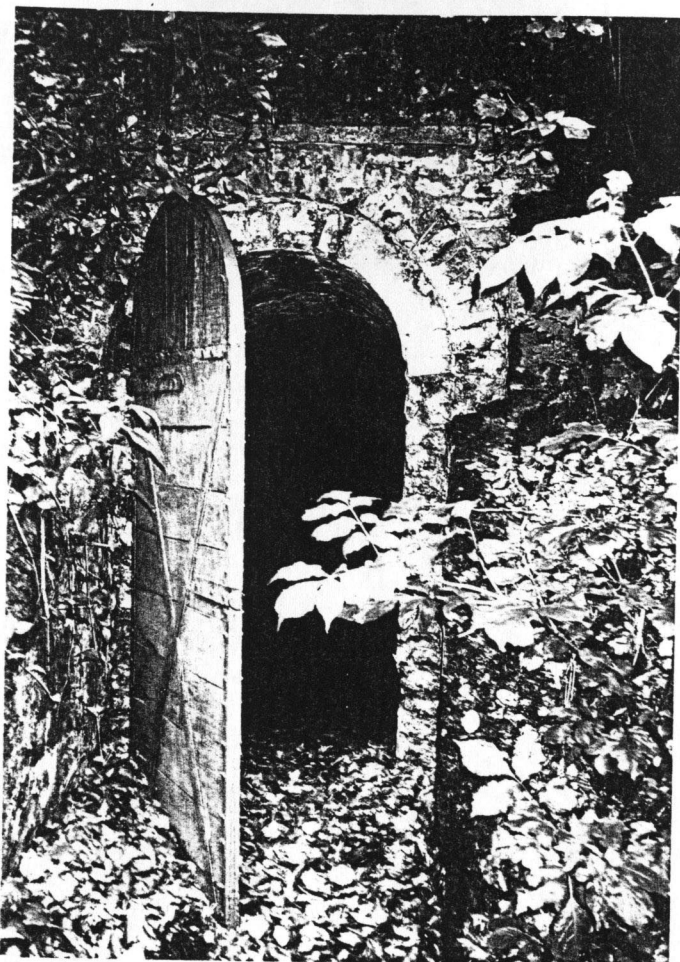

Az üregesedés kezdete
a Kis-Lyukas-kő eltérő
szilárdságú homokkővében

A Tó-melletti-eresz egy
gyorsan fejlődő barlang-
kezdemény a Leleszi-tó
melletti horhosban

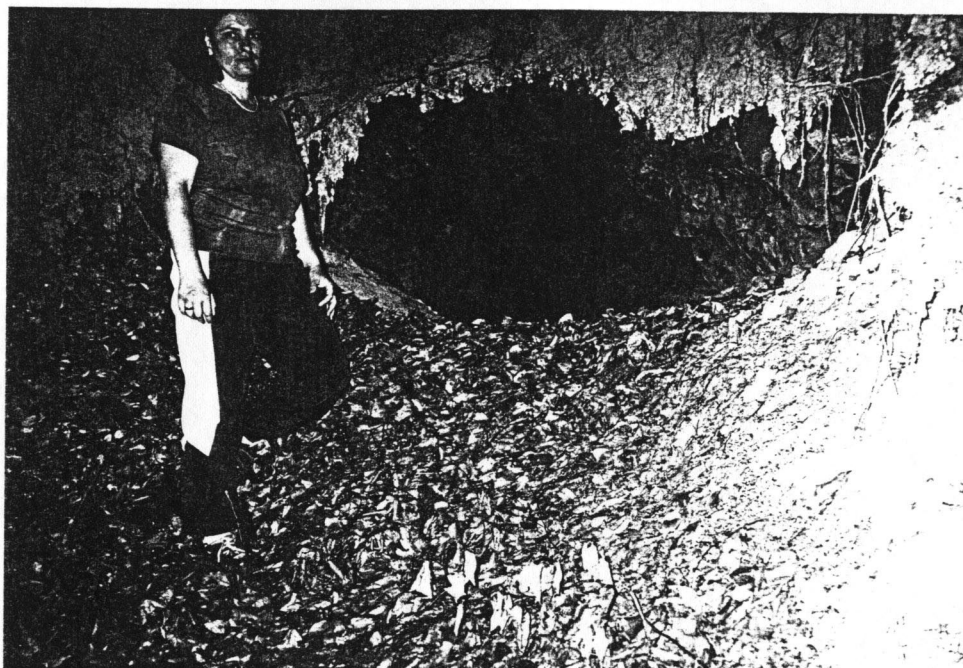
A Remete-forrási-pince
bejárata

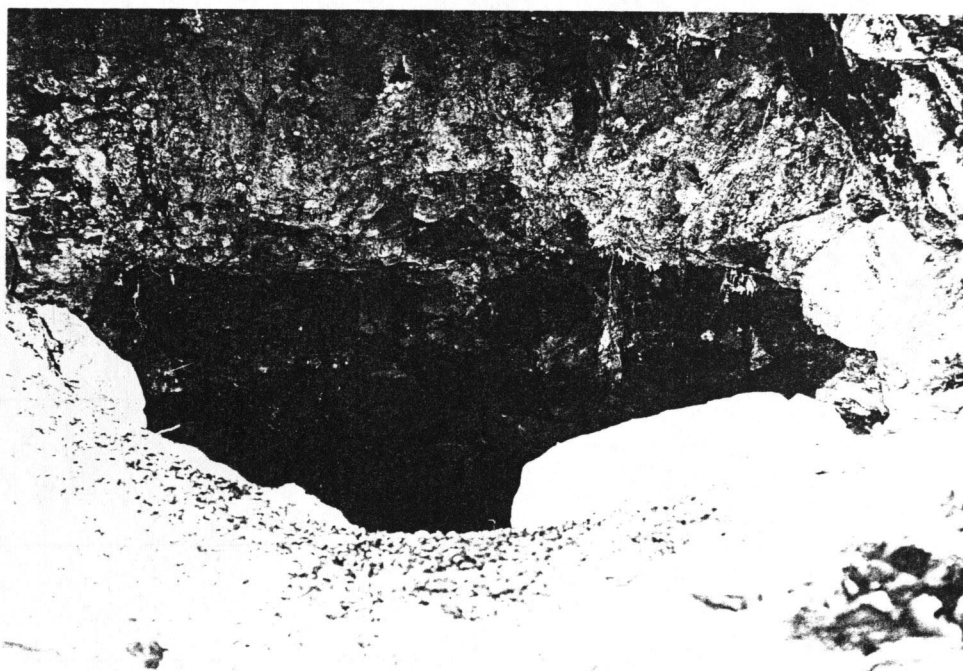
A pince első 2,5 m-e
téglaival burkolt, a bel-
ső rész már homokkőbe
van faragva

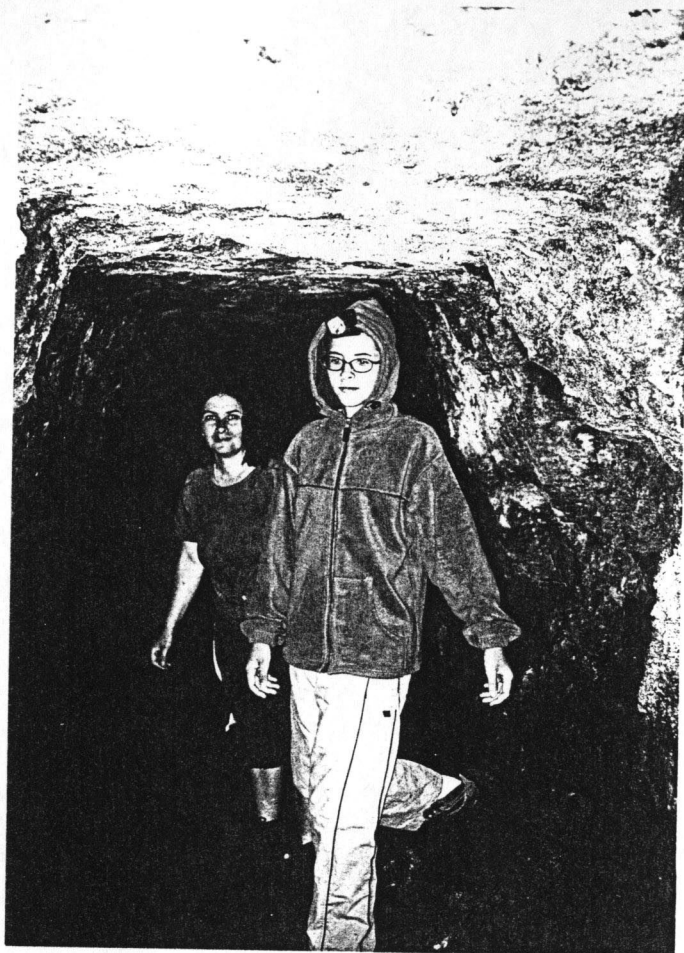

A Keserútanyai-táró omladékos bejárata

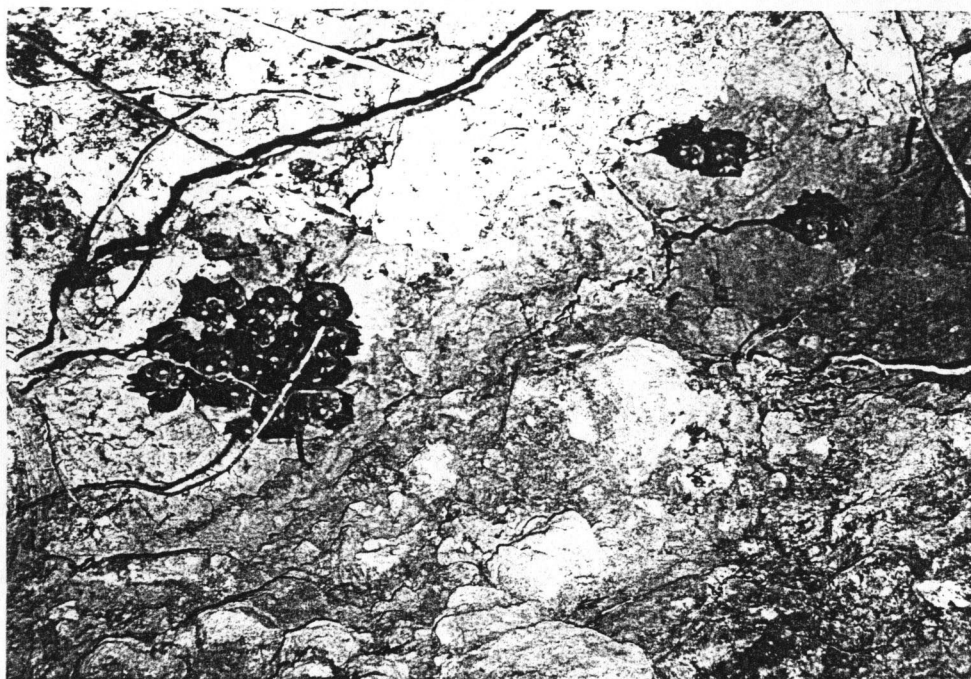

A bejárati omladékfülkét követően indul a táró

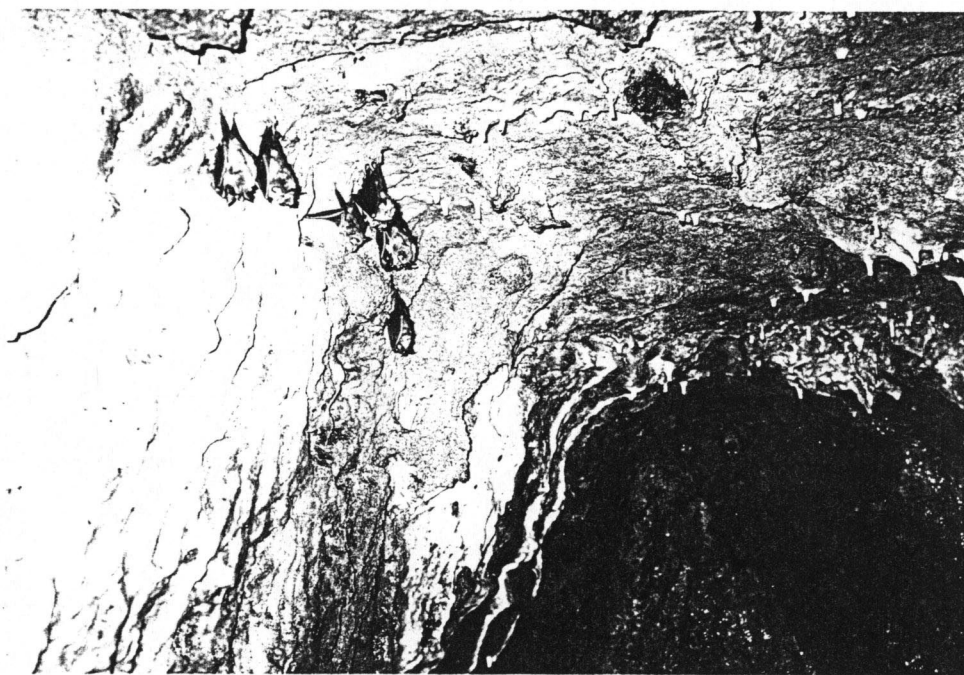
A Keserútanyai-táró
38,5 m hosszú járata

A táró végén a homokkő-
falakat, de még a meg-
maradt ácsolatokat is
cseppkő kérgezi

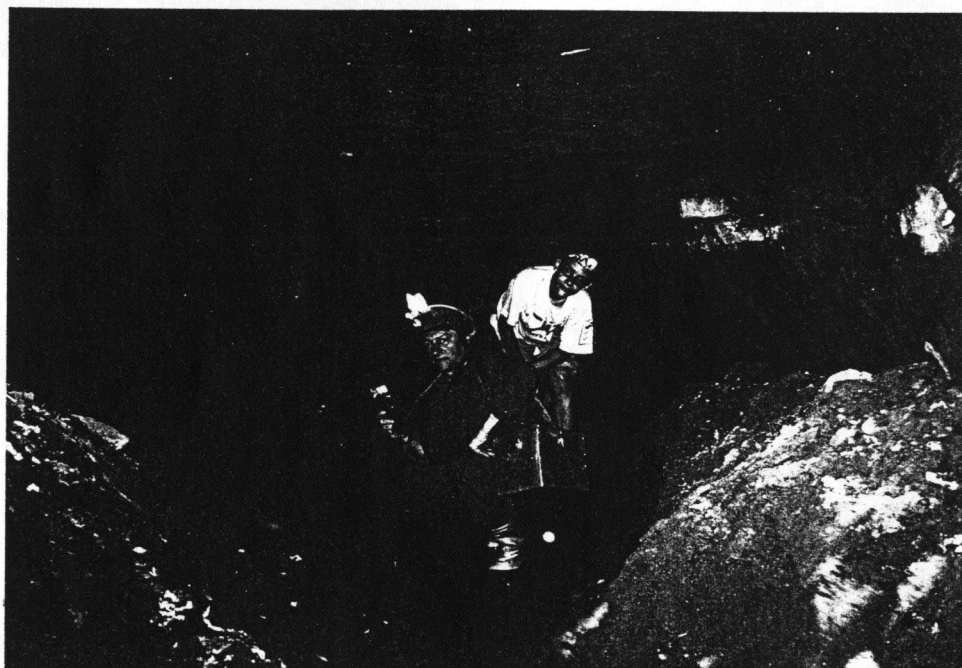

Denevérbölcsöde részlete a Keserútanyai-táró
bejárati omladékfülkéjének mennyezetén

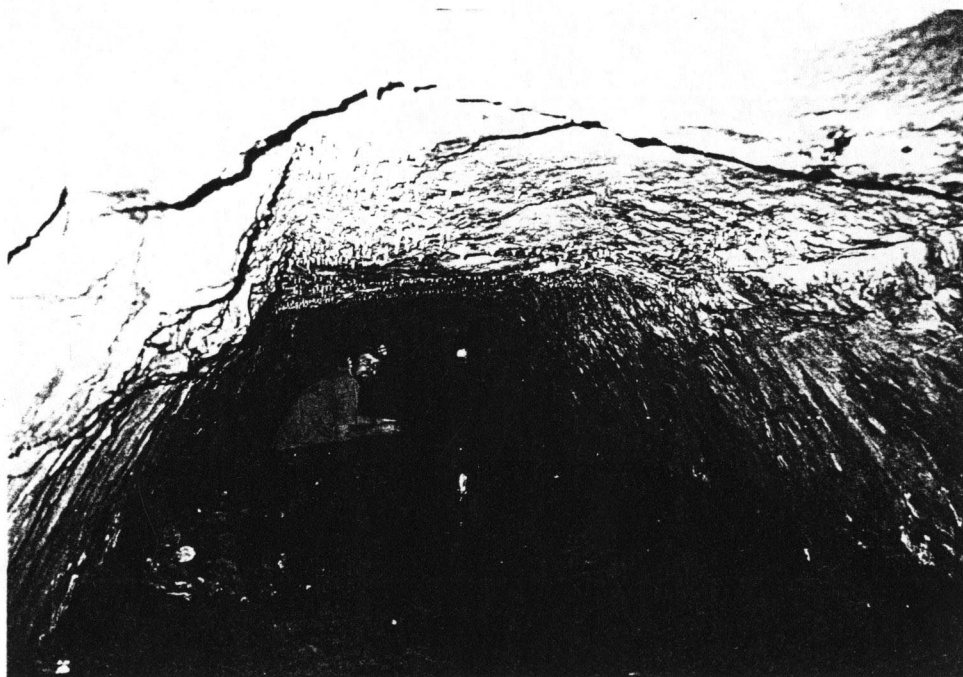

A táró végpontján kifejlett denevérek függeszkednek

A Szénlopó-táró bejárati szakasza a vízlecsapoló
árokkal

A táró belsejének falait és mennyezetét mindenütt
cseppkő kéregzi be

A fényképeket készítette: Eszterhás István